

Kjøbenhavn
Universitets-Journal

udgiven

ved

Professor Jacob Baden.

Fjerde Aargang

1796.

A. Flint. sc.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Directeur Johan Frederik Schultz, Hans Kongelige M. J. Stats
og Universitets-Bogtrykker.

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET
1. AFD.
KØBENHAVN K.

K i ø b e n h a v n s U n i v e r s i t e t s j o u r n a l.

Fierde Aargangs Første Hefte.

I.

Fortegnelse paa de Candidater, som i Maret
1795 ere indskrevne som academiske Bors-
gere ved Kiøbenhavns Universitet.

A) Som have underkæstet sig den offentlige
Eksamen.

3 April Maaned.

Den 21de.

Anton Christian Bruun Neergaard, Privatist fra
Roeskilde Haud illaud.

Simon Korbøye, Privatist fra Kiøbenhavn Laudab.
med Udmærkelse.

Gomme Jacob Brandt ligesaa Haud illaud.

Christ. Frid. Siick ligesaa Laudab. med Udmær-
kelse.

Friderich Wettergreen fra Christiania Skole Laudab.

Th. Theilmann, Privatist fra Ribe Laudab.

Pet. Nyeberg Hesselberg, Privatist fra Kiøbenhavn,
Laudab.

Johan Albert Moss fra Zerlufsholms Skole Laudab.

Jens Pet. Hoeding, Privatist fra Kiøbenhavn,
Haud illaud.

Ole Emerent. Sørensen ligesaa Haud illaud.

Den 23de.

Jacob Bindfeldt fra Ribe Skole Laudab.

Carl Ditlev Vrehmer ligesaa Haud illaud.

Christ. Herne fra Friderichsborg Skole Laudab.
med Udmærkelse.

Frid. Ferd. Mørager ligesaa Haud illaud.

Jens Faber Lihme ligesaa Haud illaud.

Christoph. Weydeman fra Christiania Skole Laudab.

Ludvig Stoud Platou fra Vordingborg Skole
Laudab.

Gudmund Arnesen fra Keiøvig paa Island Haud
illaudab.

Gothard Christ. Vech, Privatist fra Slagelse Laudab.

Christ. Lange Mørch, Privatist fra Aalborg Haud
illaudab.

Den 25de.

Peter Hoeg Guldberg, Privatist fra Aarhus Laudab.
med Udmærkelse.

Ole Borch de Schouboe, ligesaa Laudab.

Nic. Benj. Hal, Privatist fra Nyeberg Laudab.

Nic. Behr Privatist fra Randers Laudab.

Nic. Frants Stabel ligesaa Laudab.

Gotlieb Christ. Koll, Privatist fra Kiøbenh. Laudab.

Jacob Everdrup fra Trondhjem Skole Haud illaud.

Al. Philip Lundt, Privatist fra Bergen Haud illaud.

Joh. Christ. Pechyle, Privatist fra Kiøbenhavn
Haud illaud.

Joh. Borch Grave fra Ribe Skole Laudab. med
Udmærkelse.

Den 14de Juli.

Extraordinair Eksamen.

Peter Hasselbalh fra Randers Skole Laudab.

3 October.

Den 20de.

Joh. Christ. Georg Hauch, Privatist fra Helsingør
Laudab. med Udmærkelse.

Joh. Lud. Gasner fra Kiøbenhavn's Skole Haud
illaudab.

oppebaaret i Skolen 189 Rdlr.

oplagt for Academiet 81 Rdlr. 1 Mk. 11 ß.

Andreas Bernhardt Stub ligesaa Laudab.

oppebaaret i Skolen 122 Rdlr.

oplagt for Academiet 61 Rdlr. 5 Mk. 2 ß.

Didrich Christ. Hovig ligesaa Laudab.

oppebaaret i Skolen 126 Rdlr.

oplagt for Academiet 49 Rdlr. 2 Mk. 12 ß.

Caspar Hanseff ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 118 Rdlr.

oplagt for Acad. 50 Rdlr. 1 Mk. 12 ß.

Tycho Fuhr ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 101 Rdlr.

oplagt for Acad. 48 Rdlr. 1 Mk. 2 ß.

Peter Lud. Hansen ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 149 Rdlr.

oplagt for Acad. 54 Rdlr. 1 Mk. 3 ß.

Ole Nic. Ravn ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 169 Rdlr.

oplagt for Acad. 91 Rdlr. 4 Mk. 5 ß.

Christ. Christensen Holst ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 196 Rdlr.

oplagt for Acad. 75 Rdlr. 1 Mk. 2 ß.

Christian Christensen ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 56 Rdlr.

oplagt for Acad. 36 Rdlr. 1 Mk.

Peter Wille ligesaa Haud illaudab.

oppeb. i Skolen 191 Rdlr.

oplagt for Acad. 86 Rdlr. 4 Mk. 14 ß.

Nic. Simonsen ligesaa Haud illaudab.

oppeb. i Skolen 149 Rdlr.

oplagt for Acad. 35 Rdlr. 4 Mk. 12 ß.

Georg Hurup ligesaa Haud illaudab.

oppeb. i Skolen 108 Rdlr.

oplagt for Acad. 67 Rdlr. 4 Mk. 9 ß.

Den 21de.

Martin Drevsen, Privatist fra Kiøbenhavn Haud
illaudab.

Erhard Saaby, Privatist fra Randers Laudab.

Andreas Arngen, Privatist fra Christiania Haud
illaudab.

Christ. Lud. Schou fra Aarhus Skole Laudab.

oppebaaret i Skolen 62 Rdlr.

Joh. Henrich Bering ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 46 Rdlr.

Johan Christ. Hahn ligesaa Haud illaud.

Pal. Krag Hoff Wodschou ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 78 Rdlr.

Frid. Thygesen ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 47 Rdlr.

Hans Emanuel Thygesen ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 47 Rdlr.

Nic. Wachter ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 85 Rdlr.

Jochum Lenz ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 38 Rdlr.

Joh. Frid. Thams ligesaa Non contemn.

oppeb. i Skolen 48 Rdlr.

Den 22de.

Joh. Christ. Nyge Privatist fra Kiøbenhavn Laudab.
med Udmærkelse.

Wilken Hornemann ligesaa Laudab. med Ud-
mærkelse.

Joh. Georg Møller ligesaa Laudab.

Tage Christ. Møller ligesaa Laudab. med Ud-
mærkelse.

Jens Worm Taubert fra Koeskilde Skole Laudab.

oppeb. i Skolen 219 Rdlr. 3 Mk. 14 ß.

oplagt for Academiet 130 Rdlr. 5 Mk. 12 ß.

Bal. Fleischer Grundtvig ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 234 Rdlr. 5 Mk. 6 ß.

oplagt for Acad. 123 Rdlr. 2 Mk. 10 ß.

Georg Neingaard ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 186 Rdlr. 4 Mk. 4 ß.

oplagt for Acad. 96 Rdlr. 1 Mk. 12 ß.

Laurik Gram ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 203 Rdlr. 4 Mk. 10 ß.

oplagt for Acad. 85 Rdlr. 3 Mk. 3 ß.

Joh. Georg Baagøe ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 240 Rdlr. 2 ß.

oplagt for Acad. 151 Rdlr. 1 Mk. 4 ß.

Christ. Frid. Carl Norager ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 221 Rdlr. 5 Mk. 6 ß.

oplagt for Acad. 64 Rdlr. 10 ß.

Mathias Elias Müller ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 92 Rdlr. 5 Mk. 2 ß.

oplagt for Acad. 65 Rdlr. 14 ß.

Pet. Martin Vilh. Lyders ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 247 Rdlr. 4 Mk. 4 ß.

oplagt for Acad. 79 Rdlr. 2 Mk. 10 ß.

Den 23de.

Frid. Sophus Røge, Privatist fra Risenhavn
Laudab. med Udmærkelse.

Pet. Rosed Privatist fra Rønne Haud illaud.

Mat. Ipsen fra Rønne Skole Haud illaud.

Constantius Wähler ligesaa Haud illaud.

Lars Henr. Hiorth ligesaa Laudab.

Hans Ancher Rosed ligesaa Laudab.

Jens Ant. Hiorth ligesaa Laudab.

Erich Friis fra Zerlufsholm Skole Laudab.

Ant. Henr. Mathisen fra Friderichsborg Skole
Laudab.

oplagt for Academiet 41 Rdlr.

Frid. Anton Dop ligesaa Laudab.

oplagt for Acad. 37 Rdlr.

Frid. Vilh. Willemoes ligesaa Laudab.

oplagt for Academiet 15 Rdlr.

Christ. Frid. Willemoes ligesaa Laudab.

oplagt for Academiet 15 Rdlr.

Den 24de.

Pet. Georg Jørgensen fra Viborg Skole Laudab.

Christ. Erhard Hansen ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 134 Rdlr.

oplagt for Acad. 50 Rdlr.

Severin Jørgensen ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 110 Rdlr.

oplagt for Acad. 50 Rdlr.

Jens von Haven Müller ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 130 Rdlr.

oplagt for Acad. 50 Rdlr.

Pet. Hiersing ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 110 Rdlr.

oplagt for Acad. 50 Rdlr.

Thomas Frid. Westenholtz ligesaa Laudab.

oppeb. i Skolen 50 Rdlr.

oplagt for Acad. 50 Rdlr.

Dan. Christ. v. Moldrup ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 130 Rdlr.

oplagt for Acad. 50 Rdlr.

Jac. Ul. Hansen Grundtvig ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 94 Rdlr.

oplagt for Acad. 50 Rdlr.

Nic. Boyesen fra Ribe Skole Laudab.

oppeb. i Skolen 97 Rdlr.

Joh. Sidelman ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 40 Rdlr.

Pet. Sidelman ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 40 Rdlr.

Joh. Bertram Trojel, Privatist fra Colbing Haud
illaudab.

Den 26de.

Thomas Svendsen fra Christianssand Skole Laudab.
oppebaaret i Skolen 162 Rdlr.

Andreas Andersen ligesaa Laudab.
oppeb. i Skolen 102 Rdlr.

Jacob Hansen ligesaa Laudab.
oppeb. i Skolen 100 Rdlr.

Jonas Zimmermann ligesaa Laudab.
oppeb. i Skolen 95 Rdlr.

Holger Møller fra Nachschou Skole Laudab.
Christ. Frid. Kirchof, Privatist fra Colding Laud.

Nic. Sadolin, Privatist fra Viborg Laudab.

Malte Langberg fra Horsens Skole Laudab, med
Udmærkelse.

oppeb. i Skolen 70 Rdlr.
oplagt for Acad. 70 Rdlr.

Georg Møeballe ligesaa Laudab.
oppeb. i Skolen 28 Rdlr.

Georg Møller ligesaa Haud illaud.

Søren Christ. Norregaard ligesaa Laudab,
oppeb. i Skolen 67 Rdlr.
oplagt for Acad. 47 Rdlr.

Erhard Borch ligesaa Haud illaud.

Den 27de.

Christ. Lud. Jansen, Privatist fra Kbhavn Laudab.

Evan Andersen ligesaa Laudab.

Thomas Bunken ligesaa Laudab.

Ulrich Christ. Melbye fra Odense Skole Haud illaud.
oplagt for Academiet 42 Rdlr. 4 Mk. 8 ß.

Thomas Reitze ligesaa Non contemn.

oplagt for Acad. 35 Rdlr.

foruden det Daggerste Stipendium *).

Jørgen Knudsen ligesaa Haud illaud.

oplagt for Acad. 36 Rdlr. 4 Mk.

foruden Frosen Ernstes mindre Stip.

Jens Adolp Kamp ligesaa Non contemn.

oplagt for Academiet 33 Rdlr. 5 Mk.

foruden Frosen Ernstes mindre Stip.

Christ. Broeholm ligesaa Haud illaud.

oplagt for Acad. 34 Rdlr. 5 Mk.

Nic. Julius Erasimi ligesaa Non contemn.

oplagt for Acad. 30 Rdlr.

Pet. Otho Nees ligesaa Haud illaud.

oplagt for Acad. 31 Rdlr. 2 Mk.

foruden Frosen Ernstes mindre Stip.

Pet. Henning Hansen fra Frederits Skole Non
contemn.

oppebaaret i Skolen 52 Rdlr. 4 Mk. 13 ß.

oplagt for Acad. 30 Rdlr.

Pet. Rosenstand Bisted ligesaa Haud illaud.

oppeb. i Skolen 51 Rdlr 10 ß.

oplagt for Acad. 30 Rdlr.

Den 28de.

Wilhelm Doth fra Bergen Skole Laudab.

Jens Schanche ligesaa Haud illaud.

Joh. Gabriel Kirseboom ligesaa Haud illaud.

Lars Halager ligesaa Laudab.

Joh. Jørgens v. Hadelen ligesaa Haud illaud.

Gunnerus Houge ligesaa Laudab.

Severin Breder ligesaa Haud illaud.

Joh. Christ. Klerck ligesaa Haud illaud.

Jfach Wil. Fleischer ligesaa Haud illaud.

Georg Carstens Hegelund fra Randers Skole Haud
illaudab.

oppeb. i Skolen 46 Rdlr.

Georg Frid. Lund ligesaa Non contemn.

oppeb. i Skolen 31 Rdlr.

Den 29de.

Johan Buch, Privatist fra Kiøbenhavn Laudab.

Carl Georg Lange ligesaa Laudab.

Christ. Frid. Hvilt ligesaa Laudab.

Nic. Lange ligesaa Laudab.

*) Om de Odensteite Candidaters Stipendier see Univ.
Journ. 1ste Marg. 1793. 1ste Hefte. N. V.

Ejus Brantz fra Kongsberg Skole Laudab.
 Nas. Parelins Dreier fra Trondhiem Skole Laudab.
 oppeb. i Skolen 86 Rdlr.
 Andreas Dasz Lund ligesaa Haud illaud.
 Lars Angel ligesaa Laudab.
 Jens v. Hadelen ligesaa Laudab.
 oppeb. i Skolen 49 Rdlr.
 Niels Harboe ligesaa Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 96 Rdlr.
 Søren Metdal ligesaa Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 77 Rdlr.
 Crist. Frid. Plouy fra Colding Skole Laudab.
 Den 30te.
 Carl August Damkar, Privatist fra Kiøbenhavn
 Laudab.
 Frid. Anton Blom ligesaa Laudab.
 Hen. And. Brock fra Christiania Skole Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 355 Rdlr.
 Colbiørn Degen ligesaa Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 195 Rdlr.
 Povel Schou ligesaa Non contemn.
 oppeb. i Skolen 338 Rdlr.
 Jens Jac. Aalborg ligesaa Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 70 Rdlr.
 Frid. Borchgrevinch ligesaa Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 170 Rdlr.
 Leonard Eh. Borchgrevinch ligesaa Haud illaud.
 Lars Mønnested ligesaa Laudab.
 oppeb. i Skolen 167 Rdlr.
 Christ. Teilmann ligesaa Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 250 Rdlr.
 Andreas Teilmann ligesaa Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 250 Rdlr.
 Hans Henr. Frisler Hauch ligesaa Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 96 Rdlr.
 Lars Leganger Stang ligesaa Laudab.
 oppeb. i Skolen 76 Rdlr.

Den 31te.

Christian Sahl fr Aalborg Skole Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 186 Rdlr.
 Andreas Siedvad ligesaa Laudab.
 Johan Sessing ligesaa Laudab. med Udmærkelse.
 oppeb. i Skolen 113 Rdlr.
 M. Adolph Brantsen ligesaa Haud illaud.
 oppeb. i Skolen 69 Rdlr.
 Lars Vadum ligesaa Laudab.
 oppeb. i Skolen 55 Rdlr.
 Jochum Otho Lund, Privatist fra Aalborg No.
 contemn.
 Lauritz Sylvester Johansen, Privatist fra Bergen
 Haud illaud.
 B. Privatinscriberede uden offentlig Examen:
 Jochum Friderich Classen, fra Holsten.
 Mogens Scheel von Plessen.
 Sigismund Ludvig Grev Schulin.
 Peter Petersen, fra Tonderen.
 Friderich Vech, fra Kiøbenhavn.
 Rasmus Carl Holck, fra Kiøbenhavn.
 Ove Christian Grev Harthausen Premier-Lieutenant
 i Garden til Fods.
 Denne Candidat havde foruden den sædvanlige Exa-
 men i Latinitet og Historie, som forrettes af det
 philosophiske Facultets Decans, ogsaa underka-
 stet sig en Examen i de mathematiske Videnskaber
 af Læveren i Mathematiken.
 Johan Friderich Wffhausen, fra Altona.
 Jens Christian Parup.
 Johannes Johansen, fra Fyhv.
 Conrad Lundsgaard Viedsted.
 Friderich Ludvig Nøher.
 Johan Christian Hammeleff.
 Hentich Hockerup.
 Laurits Petersen Hoeck, fra Kiel.
 Jacob Ludvig Fischer.
 Søren Hammer.

Johan Mathias Hegefund.
 Peter Hansen Daue, fra Skesvig.
 Johan Christian Fischer.
 Johan Johansen Brink, fra Hadersleben.
 Bartram Schade.
 Friderich Zimmer.
 Morten Hartman.
 Zadock Fränkel.
 Carl Smidt, fra St. Croix.
 Wilhelm Bufe, Doct. Med. fra St. Croix.

II.

Det Arnae-Magnæiske Legat.

Det Arnae-Magnæiske Legat er et af de mærkværdigste Instituter, som af en privat Mand ere stiftede til Lærdoms Befordring. Andre Stiftelser af dette Slags befordre Videnskabelighed og Lærdom, ved at kasse Studeringer flere Dyrkere, og at gjøre det mueligt for dem, hvis ringe Vilkaar enten afholdt dem fra Videnskabernes Bane, eller nødte dem at blive staaende paa Halvveien, at holde Skridt med de lykkeligere, eller vel og at overgaae dem. Den Arnae-Magnæiske Stiftelse gjør ikke alene dette; den lader sig ikke nøie med, at sætte Lærdomsøfseren paa Banen, eller at anvise ham det Lærdomsfag han har at dyrke; den leder endog hans Fremskridt; den gjør det ikke alene mueligt, men nødvendigt for ham at gaae frem; den forsyner ham med Materialier, som han alene behøver at forarbeide, for at foreene sin egen Nøes med Stiftelsens Nytte: han behøver ikke at see sig om, enten efter Redskaber at arbejde med, eller raae Materie at arbejde paa: alt ligger rede for ham, og venter blot paa Arbejderens Haand.

Denne Stiftelse udmærker sig ogsaa deri for andre, at da disse ikkun vedligeholde deres Stifteres

Minde, som Lærdomsynderes og Lærdomsbefordreres, saa foreviger denne det Arnae-Magnæiske Navn tillige som en lærd Mands og stor Antiquars, der ved ethvert Skrift som udgives af hans Samling, bliver ved at gjøre sig fortient af sit Fædrelands og hele Nordens Historie.

Arne Magnussen, eller som han kaldte sig paa Latin: Arnas Magnæus, var Professor i Historien og Fædrelandets Antiquiteter ved Kiøbenhavns Universitet fra 1694 indtil 1730. Som sødt Islænder havde han bragt med sig til Kiøbenhavn dem paa den Tid hos hans Landsmænd herskende, men nu desværre! uddøende, Lyst til at studere Landets ældste Sprog og at eftergrundse Fædrelandets Oldsager; hvilken Lyst blev vedligeholdt og opflammet ved den store Antiquar Thomas Bartholins Opmuntring, i hvis Huus Magnussen levede til denne Mands Dødsdag.

Derefter blev han paa Kongelig Bekostning sendt til Island, for der at eftersee og sammenligne de islandske Jordebøger, og deraf at indsende til Rentekammeret fuldstændige og rigtige Copier og Oversættelser. I dette Erinde tilbragte han adskillige Aar i sit Fædreland, og havde derved den bedste Leilighed, saavel selv, som ved sine Venner, at forkaaffe sig Alt, hvad som kunde tiene til at oplyse de nordiske Rigers og Landes Historie, Sprog, Oldsager, Geographie m. v. Af alt didhørende, saavel skrevet som trykt, saa vel paa Pergament som Papir, havde han da og tilveiebragt en Samling, hvis Lige til den Tid neppe var til i Europa. Denne Samling havde han bestemt til offentlig og almindelig Brug efter sin Død. Imidlertid indtraf den ulykkelige Kiøbenhavns Ildbrand i October 1728, som fortærede den største og bedste Deel af hans samlede Forraad, til ubodelig Skade for de nordiske Antiquiteters Studium. Hvad Tab hans Samling har lidt i denne Brand, kan best erføres af

hans egen Beretning derom til Provst Haldorsen til Sitardal, hvilken Hr. Justitsraad og Geheimarchivarius Thorckelin har haft den Godhed at meddele mig, tilligemed Excerpter af nogle andre Breve. Da disse Documenter vare forfattede paa Islandsk, har Hr. Justitsraad og Rector Thorlacius haft det Vensteb for mig, at oversætte dem paa Dansk, og ledsaget dem med nogle Anmærkninger til Oplysning om de Mænd, som deri nævnes.

En Skrivelse fra Arne Magnusen, Professor Antiquit. til Hr. John Haldorsen, Provst til Sitardal, dateret 18 Junii 1729. om de Bøger han havde mistet i den store Kjøbenhavns Ildebrand 1728.

"Hvad jeg i Særdeleshed kan skrive om min egen Tilstand, er det, at jeg lever ved Helbred; ellers har jeg siden i Fjor oplevet en Begivenhed, jeg ikke saa snart vil glemme, om jeg end skulle leve i nogle Aar.

"Uden Tvivl har deres Søn, Mr. Sinne 1) allerede tilmeldt dem den store Ulykke, som overgik denne Stad i sidste Efteraar. — Der bleve saa at sigs alle de Bøger opbrændte, som vare i Staden, saa jeg troer at det Tab vil ikke i nogle Aarhundrede tilfulde erstattes, ligesom det og er vist, at noget deraf aldrig staaer til at oprette. — I Bibliotheket oven paa Trinitatis Kirke vare mange Ting, som Verden nu ikke mere eier; hvilken Skade ikke kan afhjælpes. — Vel fik jeg reddet alle mine historiske Haandskrivter, (Sager), men et heelt Læs (ingens acervus) af gamle, for en stor Deel Danske, Svenske, og mange Islandsk Documenter har Jlden fortæret. — Der brændte de beste Copiebøger, jeg troer

kan have, af gamle Islandsk Breve og Transactioner, hvis Mængde og Godhed var lige stor."

"De veed hvor slittigen jeg har ladet afskrive gamle Breve allevegne fra, saa den Samling var voren til mange Pakker. — Alt hvad der var ældre end 1550. er opbrændt; det yngre er i Behold, men altsaa uden Hoved. — De Afskrivter, jeg lod tage af Brevene fra Skalholt (Stiftskisten), som og af Kirke-Documenter paa Island, har jeg beholdt ubrændte."

"Af (Kongelige) Retterbøger eiede jeg bedre Exemplarer, end de fleste andre, af Dispernes Statutter, med mere; men det er alt opbrændt." —

"Jeg eiede ret gode og mange lovgiældende Documenter, angaaende Kirkernes Eiendomme og Rettigheder (Maldager); det gif samme Dei. — Jeg havde gjort adskillige Fortegnelser over Historier og Poesier, med korte Anmærkninger og andet deslige, som kunde tiene den, der maasse siden ville skrive Historiam Literariam Islandiæ; men dette er nu saa aldeles ødelagt, at deraf ikke er et Blad tilovers. — Jeg havde optegnet, hvad mig var forekommet, om de gamle Biskopper, Befalingsmænd og Lavmænd paa Island. — Fuldkomment var det vel ikke; men kunde dog nyttes. — I en dertil indrettet Fascikel havde jeg optegnet eet og andet, hørende til deres Biographier, som i Island siden Reformationen have skrevet Annaler, de rebus antiquis, de Philologia nostra, de jure &c. — Dette var noget af det fuldstændigste blandt mine Collectanea, og havde kostet mig megen Umage. — Det brændte altsammen, og jeg anseer det for noget, man aldrig mere kan komme efter, da meget deraf var bygt paa

1) Mr. Sinne, da Student i Kbhavn, blev siden den berømte Dr. Pinnur Johansen, Biskop i Skalholt Forfatter til Historia Ecclesiastica Islandiæ, og mange andre Skrifter. Hans Søn Dr. Hans Sinsen, er nu Biskop i Skalholt.

gamle Folks Fortællinger, samt excerperet af Dokumenter, som nu ikke mere haves." —

"Der var Vita Arngrimi Jonæ, som var næsten fuldbragt og temmelig god; den gik forloren. — Biskop Magstr. Brynjolv Svendzens Vita, forfattet af Hr. Torse i Vaj, havde jeg og; den er borte. — Kort sagt: alt dette er reent ødelagt; og dog kunde man finde sig deri, hvis det var mueligt, at bygge paa en nye Grundvold; men dette lader sig ei saa let gjøre, da alle Dokumenterne ere tabte. — Jeg eiede de fleste eller alle Islandiske Annaler, som af adskillige ere skrevne i forrige Seculo; for Ex. af Bidrypaa Skarðsaa, Hr. Gundlog i Waldholt, Hr. Sigfus Egilson, Galdor Thorbergson, Hr. John Areson i Vatnsfjord, Hr. Galdor i Gufedal, Peter Binarsen paa Balleruaa, John Sivertsen i Rarenæs, Hr. Thorlev Clauson og Odd Erichson paa Sittar. — Jeg havde og varias variorum Relationes om Algiereernes Noverie paa Westmannøe, ligesom jeg og selv der paa Øen havde optegnet meget didhørende: — Alt dette er forloren, saa jeg nu ikke eier eet Blad af disse Annalibus recentioribus, eller hine. — Jeg kan ikke eengang ret erindre hvad jeg har mistet, uden naar det hændelsevis falder mig i Tankerne. — Dette Tab af mine Bøger har storligen forandret mit Sind, og udbredt ligesom en Desigthed over mine Tanker. — Undertiden tager jeg mig Skaden nærmere, atter andre Læser beleer jeg mig selv og mine Griller. — Omtrent 40 Aar har jeg brugt til at samle paa disse Sager, og anvendt

mange Penge derpaa, og nu ikke udrettet andet derved, end at det samlede i en Times Tid eller kortere, er bleven et Kov for Jiden. — Men hvortledes dette end er gaaet, saa vil jeg dog herefter, som hidtil, bruge disse Smaa Ting til Tidsfordriv; hvorføre jeg og beder dem, paa hvis Venkab jeg har havt saa mange Prover, at de vilde besørge mig affkrevet Copier af alle gamle Brevskaber, de kan overkomme, som ere ældre end 1560., dog forstaaer jeg ikke derved de Stalheltiske eller Kirkenes Dokumenter; thi disses Afskrifter haver jeg i Behold. — Mine Samunds Edder ere alle brændte. — Dersom de haver to Slags Voluspæ, saa beder jeg, de lader mig faae dem. Af denne Ode var to forstiaellige i den Edda, jeg fik fra dem, skreven i Quarto af deres Fader, ligesom og i et andet Exemplar, jeg havde faaet fra Cairbaj paa Kialar-næs. — Hvis Mag. Brynjolvs 2) Exemplaria vare at faae, skulde man let see, at han haver havt og ladet udskrive nogle flere af disse gamle Dokumenter, end vi nu have."

"Bores Director sal. Olav, har skrevet mig, hvilket Brev og er brændt, angaaende een af disse Ode, om jeg husker ret, Hrafnagaldr Odins, at Mag. Brynjolv haver ladet denne Ode opskrive efter et enkelt, gammelt og sildent Blad, hvilket han, saavidt jeg erindrer, udtryffeligen siger var defekt i Enden; og det samme kan mueligt have Sted hos flere. — Dette er nu alt for mig ligesom i en Taage, da jeg har mistet Dokumenterne. — Saa-dant Mærke er nu kommet over disse Studia, at

2) Denne i sin Tid berømmelige og lærde Mand, først Corrector ved Kjøbilde Skole, siden Biskop i Stalholt, som har beriget det Kongel. Bibliothek i Kjøbenhavn med mange ypperlige Manuskripter, ellers bekendt af Stephani Noter til Cayo, hvortil han har gjort Bidrag; er og den, som sandt, samlede og bragte den bekendte Samundsædla for Lyset igien, efter at dette Nordens ældste Monument tilforn, endog i selve Island var saa godt som forloren. See Fortællingen til Edda Samundi, Kjøbenhavns Udg.

om 100 Aar vil der ikke blive meget af dem tilovers. — Paa Bibliotheket over Trinitatis Kirke, især in Bibliotheca Resenia, brændte meget, som angik dette Studium, ligesom og hos mig; saa man nu haver kunns usammenhængende Fragmenter tilbage, uden af de Islandiske Historier (Sager), fiønt endog de, som handle om Island, indeholde meget taabelig Sladder." 3).

(Af et andet Brev til samme (10de Julii 1729.)

"Om de papisfiske Sange faaer jeg nu ei Tid at handle; jeg faaer dem vel siden fra Dem ved Leilighed. — Jeg troer De frem for nogen anden kan og vil fassfe mig Copier, af de gamle Breve, som Amtmand Suhzman fik efter sal. Gudmund Thorlevsen. — Et af dem skal være, som man har berettet mig, fra Magnus, Biskop i Skalholt; 4) men Aarstallet veed jeg ikke. — Sendt Biskop Arnes Brev, 5) angaaende Kirkebaaj paa Vestmanna 1280."

Af et Brev til (Biskop) John Thorke-
son. 6) 1729.

"Einar Islevson paa (Gaarden) Sudreiklar eier nogle Breve, 7 eller 8; disses Afskriver har jeg nu mistet; beder derfor, at Einar ville laane dem til Forstander Thor Thordson, for at lade dem paa mine Begne udskrive; især det eene, som er udgivet af John, Biskop paa Holum, hvis Datum, om jeg ret hukker, er 1080. og nogle Aar; men skal være 1380. og nogle Aar. 7)"

Til Hr. Haldor Poulsen paa Breidabolstad.
1729.

"Han bedes om Copier af Ende Brevene, som ere ældre end 1551. Overalt forlanges Udskriver af gamle Breve, Domme, eller deres Copier; især af dem der vare ældre end 1550.

Til sin Broder John Magnussøn. 8)

"Om de resterende Copier af Hofs-Brevene, ifald hine ere forlorne med Hofsos Skib; item nye

- 3) Brevskriveren, som alt for vel kiendte de Islandiske Skribenters Troeværdighed, især i deres Fædrenelands Historie, sigter her useilbarlig til de hos dem forekommende hyppige Fortællinger, om Dromme og deres Be-
tydninger, Hærierie og dets Virkninger, Spaadomme, Ahnesfer, Giengangere, genii locorum & hominum; samt efter den pavelige Religions Indførelse paa Den, om Mirakler, Helgenes Aabenbarelses, med mere Hedenf og Kristen Overtroe. Men disse med Tidernes Meningere overeenskommende Beretninger vidste han og meget vel ligesaa hyppigen sandtes hos de bedste Romerske, Græske, ja endog hos de hellige Skribentere.
- 4) Da Aarstallet ikke vides, lader det sig ikke tilviffe afgiore, om Brevet har tilhørt Magnus Einarson, Biskop i Skalholt, død 1148, eller Magnus Gissurson, Biskop sammesteds, død 1236. Rimeligst kan det tillægges den sidste.
- 5) Dette Brev af Arne Thorlaksson, Biskop i Skalholt, død 1298, er dateret i Bergen den 31 Julii 1280.
- 6) Mag. John Thorkefson med Tilnavn Vidalin, en lærd og veltalende Mand, blev Biskop i Skalholt, næst efter Theodorius Thorlacius, og døde 1730.
- 7) John Erichson, med Tilnavn Skalle (Calvus), en indfødt Nordmand, først Biskop i Grønland, siden paa Holum i Island, død 1392.
- 8) Denne John Magnussøn, Broder til sal. Arnas Magnus, var Soffelmand i Island; men mistede Embedet formedelsi Ferbrudelse in puncto sexti; var ellers en lærd og curieus Mand. Af ham havet Grammatica Islandica i Manuskript, men dog meget bedre end den trykte Runoldi.

Udskriver af andre Breve, som han maaskee i Fior havde affendt. — Om Copier af de Netterbøder, han havde ic.

Man kan ikke have større Beviis paa Mandens Nidkierhed for sit Studium, end denne Correspondents. Saa stort og tildeels uopretteligt hans Tab var, og saa lidet han efter sin Alder — han var den Gang allerede 65 Aar gammel — kunde vente at faae meget tilbage af hvad som endnu var at faae; saa havde han dog Mod til ligesom at begynde fra nye, og satte sine Islandske Venner strax i Bevægelse, for at faae sit Tab oprettet saa meget muligt. Det er ogsaa troeligt, at han med den Iver, hvormed han angreb Sagen, skulde i saa Aar have indhentet en Deel af hvad som kunde indhentes. Men Døden overrumplede ham kort efter dette Uheld i Januari 1730. Alligevel maa man foruntre sig over, og skulde efter den Beskrivelse han selv gier paa sit Tab, ikke ventet, at han endda kunde have efterladt sig et Antal af 1550 Codices og Manuscripter til den nordiske Historie hørende *).

Efter et imellem ham og hans Hustruette Mette Magnussen, fød Fischer, oprettet Testament, skulde deres fælles Midler efter den Længstlevendes dødelige Afgang, paa nogle saa Legater nær, tilfalde Kjöbenhavns Universitet, og deraf stiftes et Legatum, hvortil han havde givet sine Colleger, da værende Justitsraad og Prof. Philosophiæ Thomas Bartholin, samt Assessor og Prof. lingvæ græcæ Hans Gram Fuldmagt at giere en Fundats. Men da Skiftet efter begge Afdøde ikke kunde foretages eller Fundatsen brin-

ges i Stand, formedelst en Fodring, som det Kongelige Rentekammer gjorde til Stervboet for de Jordebøger som den Afdøde havde været besejlet at forfatte over hele Island, og som ikke vare bragte i den Stand, at Kammeret kunde modtage dem, eller giere Afregning med ham i Henseende de ham under denne Forretning tilstaaede Dietpenge; saa maatte bemeldte Exsecutores Testamenti først med megen Møie og Glid søge efter Haanden at forfatte de manglende Jordebøger, og at faae dem alle saaledes oversatte, reenskrevne og indrettede, som Rentekammeret vilde have dem, bestaaende allerede den Tid i mangs Foliaenter **) Dog kom bemeldte tvende Mand endda ikke til Ende med dette Arbeide, men deres Eftermand i Ephoriet sal. Dr. Wølfike og Etatsraad Møllman maatte vedblive dermed, indtil de fik afleveret til Rentekammeret alt hvad som af disse Jordebøger havde været at tilveiebringe, da endelig i Aaret 1750 den giorte Prætension til sal. Magnusens Stervboe blev ophævet. De begjærede da Skiftet sluttet og Skiftebrev udstedt af Etatsraad og Prof. Thesstrup, der som Universitetets Skiftesforvalter ved Prof. Magnussens Død havde taget Skiftet under Behandling. Men som han allerede den Gang gif med sin Helse, og døde kort derefter, saa faldt baade hans og Magnussens Stervboe under afg. Geheimeraad Stampes, som da værende Skiftesforvalters, Administration. Han fik efter haanden begge disse vistløstige Stervboer tilendebragt, og sal. Magnussens Skiftebrev blev omstøder i Aaret 1756 udfærdiget, og Voets Papire til daværende Ephorer, Conf. Kall og Etat. Møllman

*) See Hr. Prof. Elers's Beskrivelse over Universitetets Bibliothek i denne Journal for 1793 S. 35.

**) Jeg følger i denne Beretning en Erklæring, som under 28 Novbr. 1757 af da værende Ephorer for det Arnæ-Magnæiske Legat, Professorene a.g. Conferenceraad Kall og Etatsraad Møllmann, er afgivet til da værende Universitetets Patron afg. Grev Holstein paa hans Forespørgsel om dette Legat. Denne Erklæring kommer i det Væsentlige overeens med Indledningen til Fundatsen.

udleverede. Her troede de nu at finde 'een af de første Ephorer efter Testators Willie opsat Fundats; men de fandt alene et egenhændigt Udkast til samme, som hver for sig havde opsat, og som ikke alene i de fleste og vigtigste Poster vare overensstemmende, men endog tydelig forklarede, hvorledes de efter da værende Omstandigheder havde forment, at med dette Legatum kunde forholdes, naar det først var afgjort, hvor stor Capital de dertil legerede Midler egentlig kunde beløbe. Af disse Udkast fik da værende Legatets Curatorer Befaling at udtrage og forfatte en Fundats, som under 18 Januari 1760 erholdt Kongelig Confirmation.

Fundatsen læses hos Hofman i Appendix til Tom. I. IX. X. Jeg vil deraf udtrage de vigtigste Punkter.

Legatum Arnæ Magnæi bestaaer i de af den sal. Mand dertil fikænkede:

1) Nede Midler, hvilke i Aaret 1760 beløbe sig til Capital 13,356 Rdlr. 1 Mk. 6 S. *)

2) Islandske og andre haandskrevne og for den største Deel utrykte Bøger, efter den derover for sig selv forfattede Catalog.

3) Trykte Bøger, som i Catalogen over Universitetets Bibliothek hver paa sit behørigte Sted ere anførte.

Renterne af ovenmeldte Capital skal til evig Tid være bestemt og henlagt til at lade til Trykken befordre alt hvad som af disse Skrifter kan tiene til at oplyse og forbedre de nordiske nemlig Danmarks, Norges og underliggende Landes Historie, Sprog og Antiquiteter, hvorunder skal forstaaes de ældre Tidens Geographie, Love, Etikke og Sædvaner, Levemaade, Konstler og Videnskaber, Myndtvæsen, Monumenter og alt andet deslige. Og skal deri visse Stipendiarii og Haandskrivere, under Opsigt og Bestyrelse af 2de Ephori (hvortil siden er kommen en bestandig Com-

mission, om hvilken siden) bestandig arbeide paa følgende Maade.

Deres Bestilling skal fornemmelig være, næst at conferere de gamle Codices med hverandre, paa den ene af den anden kan suppleres og rettes; at forfærdige rigtige og gode Oversættelser af de utrykte Skrifter; at udarbeide tydelige Conspectus over Manuscripterne, af hvilke saavel deres Velde og Troeværdighed kan erfares, som hvad Sammenhæng den deri afhandlede Materie, naar den er historisk, har med den almindelige nordiske Historie, o. s. v., at efterforske hvad der i Manuscripterne maatte findes at være taget af fremmede Scriptoribus coævis, for deraf at erfare, om og hvor vidt disse kunde forbedres af hine. Ligeledes bør de søge at samle, bringe i Orden og oplyse Arnæ Magnæi og andre lærde Mænds her og der adspredte Optegnelser og Anmærkninger m. v.

Stipendiarii skulle vælges af Ephoris, naar de ved foregaaende Tentamen dertil have befundet dem dygtige; dog maa ingen andre dertil antages end indfødte Islandske Studenter, og de iblandt dem have Fortrinet dertil frem for Andre, som fra deres Ungdom af grundig have lagt sig efter deres Fædrelands Sprog, og nogenledes ere bevandrede i deres Historier og Antiquiteter.

Alt hvad Stipendiarii for sig selv kan have udarbejdet ved Hielp af Legati utrykte Sager, tilhører Legatum alene.

Stipendiarii skal være tvende, hvoraf den ældste nyder aarlig Rente af 3600 Rdlr., den anden af 2400 Rdlr. Dog skal deres Løn kunne forbedres ved et til Legatet lagt Increment af 2000 Rdlr., dog maae den ikke stige høiere end til 300 Rdlr. for den ældste og 200 Rdlr. for den yngste. De beholde dette Stipendium, saa længe de opføre sig upaaklagelig, og arbeide

*) Den første Capital som udgjordes af Boets Masse, beløb sig ifkun 10250 Rdlr.

ved dette Værk, og maa ingen, som i sine unge og friſke Dage har paa lang Tid viiſt ſardeles Flittighed, og gjort betydelig Tieneste ved dette Arbeide, derfra paa ſin Alderdom forkydes; ſaa længe han endnu vil og kan gjøre nogen Slags Hielp derved, ſiendt den formedelſt Kræfternes Aftagelse ei maatte befindes ſaa tilſtrækkelig ſom tilſorn.

Manuscripterne, ſamt hvad Pergaments og andre enkelte Breve og Documenter tillige forefindes, forvares begge Dele paa Univerſitetets Bibliothek i viſſe Skabe for ſig ſelv, til hvilke Famulus Bibliothecæ alene ſkal have Nøglen og ingen anden. Han ſkal have diſſe Manuscripter og Documenter under Opſigt og Anſvar, og ikke tilſtøde Stipendiariis, mindre nogen fremmet, at udlaane eller tage hjem med ſig noget original Skrift eller Document, med mindre en af Ephovernes ſkriftlige Tilladelse ham derfor leveres.

Famulus Bibliothecæ nyder for ſin Opſigt med Manuscripterne aarlig 20 Rdlr.; ligesom ogsaa de tvende Ephori hver aarlig 25 Rdlr. Alle øvrige Renter anvendes til Bogernes Trykning, de dertil udfordrende Kobber- eller Træpladers Udſtikning, og hvad andre Bekoſtninger til ſaadant Oplag kan udfordres.

Til den offentlige Bekiendtgjørelſe ved Trykken udvælges førſt de troværdigſte og nyttigſte Skrifter, og dernæſt de ſom ere af ringere Værdie; af andre udtrages alene hvad ſom i Almindelighed kan tiene til at oplyſe de gamle leges, mores, ritus, og conſuetudines &c. ſom da i Anmærkninger til andre Skrifter kan anbringes.

Naar intet mere i Arnæ Magnæi Samling findes, ſom er tienligt til at komme for Lyſet, da udvælges andre gamle Manuscripter, ſaaſtremt de ellers angaae de nordiſke Antiquiteter, Hiſtorie eller Sprog, i hvilket Fald det ſættes paa Tittelbladet: editum ſumtibus ex legato b. Arnæ Magnæi factis. Men ingen Skrifter i andre Faculteter eller om andre Materier,

end forhen meldet er, maa af dette Legat til Trykken bekostes.

Af alt hvad der oplægges, gives Stiftsbeſalingsmanden, Amtmanden og begge Biſkopperne over Island, ſamt de 2de Ephoris og Stipendiariis hver ſit Exemplar for intet. Saa kan der og paa lige Maade propter affinitatem ſendes Exemplarer til viſſe Univerſiteter og lærde Corpora i Sverrig, Tydſkland og Engeland, naar de findes diſponerede til at gjøre Gien-giald i lige Tilfælde, ſaavidt deres Hiſtorie og Antiquiteter angaaer.

Ephori ſom det bliver forbeholden at nævne og beſikke deres Eſtermænd, ſulle annamme og igien udſætte de aarlige Renter, og i Almindelighed foreſtaa det ganſke Legati Administration, for hvilken de aflægge vedberlig Regnſkab til Conſistorium hvert Aar paa den førſte Conſistorii Dag efter Michaelsdag. Og foreſten ſtaaer det enhver frit for at paasee, at denne Foundation bliver efterlevet; men iſær paaligger det den geiſtlige og verſlige Øvrighed i Island, iſald nogen Forſeelse eller Forſømmelſe ſkeer, at anmeldte deres Beſvælinger for Univerſitetet, ſom derpaa har at raade Bod, og ved alle Midler at tilholde Ephoros Foundationen upaaklagelig at efterleve, og Skaden, om nogen maatte befindes ved deres Skyld at være ſkeet, ex proprio at reſtituere. — Saavidt Udtoget af Fundaſen.

Omindſkiendt det ſtod ſaa længe hen med Magnuſens Skifte, og Fundaſen ikke blev bragt i Stand førend 30 Aar efter hans Død; ſaa var Legatet dog ikke i al denne Tid gandske uviſſomt eller uden Nytte. Een af de førſte Curatorer, ſal. Gram, antog ſtrax tre Stipendiarier, John Claſſen (ſom allerede af Magnuſen ſelv ſkal have været udnævnt med aarlig 150 Rdlr.), Biſrn Magnuſen, og Biarne Poulfen hver med 40 Rdlr. aarlig. Diſſe bleve førſt brugte til at overſætte og reenſkrive de manglende Jordebøger, og da dette vidtloſtige og beſværlige Arbeide var bragt

til Ende, til at arbejde for Legatet ved at copiere, oversætte og oversætte de beste Codices under Grams og Melmans Bestyrelse. Det første Skrift som blev givet i Trykken paa Stiftelsens Bekostning, var *Knytlings Saga* med latinsk Version, hvilken allerede i Grams Levetid var færdig fra Trykken paa Titel, Fortale og Register nær, men blev henliggende i mange Aar i det Høpfneriske Bogtrykkerie, indtil den af den til Stiftelsens Fremme nedsatte Kongelige Commission i Aaret 1773 blev affodret, da det befandt, at næsten alle Exemplarer vare bedærvede og opadte af Utei *). Melman taler ogsaa i sin ovennævnte Erklæring til Universitetets Patron om, at han havde hos sig næsten færdig til Trykken een med flere Codices conferreret Afskrift af Snorre Sturlesen, langt rigtigere end Perringkiold har udgivet ham, saa og af Edda, hvilke Skrifter han, det snarreste skee kunde, agtede at udgive *ex legato Arnæ Magnæi*.

Med alt dette kan man ikke nægte, at det jo gik alt for søvnt og skodesløst med denne Stiftelse, og at den i mange Aar ikke bragte den Nytte for den nordiske Litteratur, som den kunde og burde. Stipendiarii lønnes vel steds derved, men to af disse Eggert Olaffen og Biarne Poulsen bleve efter Kongelig Befaling oversendte til Island, hvor de opholdte sig i 4 til 5 Aar, og bleve imidlertid ved at nyde Stipendiet; i hvilken Tid Stiftelsens Arbeide hvilede. Men det forunderligste er, at Søvnagtigheden aldrig var større, end efter at Universitetets Patron, ved det ovennævnte Forespørgsel angaaende dette Legat, havde vakt Con-

sistorium af sin Dvale, og omsider i Aaret 1760 saacet Fundatsen bragt til Veie. Thi fra denne Tid af herte man i 12 samfælde Aar intet fra Stiftelsen; og en Lykke var det for den, at sal. Conferenceraad *Brichsen* i Aaret 1771 blev kaldet fra Corse til Kiøbenhavn. Hans bekiendte Kiærlighed til sit Fædreland og Nødkjærlighed for dets og hele Nordens Litteratur har man ndentvial at takke, at han fik pirret den Tids berømte Oldkyndige *Lurdorf*, *Suhm* og *Langebek* til at udvirke et Kongeligt Commissorium, hvorved disse 4 Mænd befales at antage sig den forladte Stiftelses Sag, og træde sammen med Ephorerne for at sætte den paa nye i Gang og Drift. Dette Commissorium lyder saaledes:

Christian den Syvende af Guds Naade o. s. v.
 Vor synderlig Bevaagenhed tilforn! Som Os allerunderdanigst er bleven foredraget, at Arnas Maganusen, foridum Prof. i de nordiske Oldsager, som havde anskaffet sig en meget anseelig Samling af de sieldneste og ældste Pergaments Haandskrifter i det Islandske eller gamle Danske Sprog, skal have skianket sin hele Formue omtrent 10000 Rdlr. til det Brug, at disse Skrifter efterhaanden skulle komme for Lyset, og visse Islandske Studentere aarlig lønnes for at arbejde derpaa. Og Vi tillige med Mischag have erfaret, at uagtet den for denne Stiftelse giorte og den 18 Januari 1760 stadfæstede Fundats, dog intet deraf endnu ved Trykken er bekiendgiort: saa paa det denne Stiftelse ei med Tidens Længde aldeles skal blive forglemt, er hermed Vores

*) Hr. Prof. *Elers* siger i sin ovennævnte Beskrivelse over Univers. Bibliothek, at neppe 30 Ex. deraf ere i Behold, og at denne Saga ventes med det første at blive paa nye udgivet. Om det sidste er mig intet bekiendt. Hvad de i Behold værende Exemplarer af Grams Udgave angaaer, da seer jeg af en Beretning, som er giort til Commissionen efter en Specification fra Høpfners Bogtrykkerie, at ikke et eneste brugbart Exemplar var i Behold. Commissionen lagde vel Sag an imod Høpfners Arvinger, og forlangte Godtgjørelse, men Sagen gik den imod ved høieste Ret,

allernaadigste Villie og Befaling, at I retter Eders Leilighed efter, tilligemed Stiftelsens Ephoris, strax at sammentræde, for saavel noie at eftersee Stiftelsens nærværende Tilstand, som i en samlet og bestandig Commission at overlægge, og med det forderligste at iværksætte de Midler, hvorved Stiftelsen i Følge Fundatsen kan komme i en bestandig Drift og Gang, saa at der ei alene idelig og flittig arbejdes derpaa, at de største og betydeligste Værker bekomme den behørig Form og Skikkelse til at kunne fremskilles for Lyset, men endog sees derhen, at der om muligt, saavel i Aar som siden aarlig tillige et eller andet grundigt Skrift til Trykken besordres. Og endelig haver Commissionen at besørge, saavel denne til den ergangne Befalning, som herefter deres Fremgang og Foranstaltning, hvorover Vi ved hvert Aars Udgang forventer en ubferlig Beretning, den lærde Verden bekiendtgjort. Derefter I Eder allerunderdanigst haver at rette; befalendes Eder Gud! Skreven paa Bort Slot Fredensborg den 24 September 1772. Under Bort Kongelige Haand og Signet.

Christian R.

O. Thor.

Lüxdorph. Schumacher. Dons.

Uden paa er frevet: Os elskelige Høiædle og Velbyrdige Holle Billum Lüxdorph, Bores Conferenceraad, samt første Deputeret udi Bores danske Cancellie Collegium. Høiædle og Velbyrdig Peter Fridrich Suhm, Bores Conferenceraad. Velædle og Velbyrdig Jacob Langebek, Bores Etatsraad og Archivarius ved Bores geheime Archiv, og Edle og Velbyrdig John Erichsen, Professor Juris og Committeret udi Bores norske Kammer.

Fra dette sidste Aar kan man regne Stiftelsens Igiensfødselse, eller maake rettere, Fødsel. Commissionen kom sammen første Gang den 1ste October 1772,

hvor da blev besluttet at antage til Skriver eller Secretair i Commissionen Studenten Hans Finnsen, nu Biskop i Stalholt; ligeledes, for at efterkomme det Kongelige Commissariums Pnske, at der endnu i Aar maatte noget udkomme fra Stiftelsen, aftalt, at Besyndelsen strax skulde see med Christni-Saga, en haandskreven Beretning om Christendommens Indførsel i Island. Secretairen blev siden tillagt 100 Rdlr. aarlig Lon.

Efter Commissionens Begjæring i dette Møde fremlagde sal. Conf. Rall, som da værende regnskabsførende Ephorus, under 16 Novbr. 1773 en ubferlig Forklaring over Legatets Tilstand fra Skiftets Slutning efter Arne Magnusen indtil Datum. Efter denne Forklaring beløb sig den ved Skiftets Slutning for Legatet frugtbringende Capital 10283 Rdlr. 4 Mk. 12 ß, foruden hvad som var i Kasse i Skiftesforvalterens Stervboe 1705 Rdlr. 3 Mk. 4 ß, tilsammen 11989 Rdlr. 3 Mk. 4 ß. Denne Capital var indent den 18 Januari 1760, da Fundatsen udkom, steger til 13637 Rdlr. 1 Mk. 10 ß, og nu da dette Regnskab blev aflagt, var den frugtbringende Capital 15650 Rdlr., foruden en Kassebeholdning af 1235 Rdlr. 4 Mk. 12 ß; tilsammen 16885 Rdlr. 4 Mk. 12 ß, som hele Legatets Capital beløb sidst i Aaret 1773. Om Aarsagerne, hvorfor Capitalen siden 1760 ikke var voren heiere, udlader Conf. R. Rall sig saaledes: "første Gang til 11 Juni 1765 og siden aarlig indtil denne Dag har jeg aldrig faaet suidkommelig Rente af de under min Administration værende publice Penge. Der er altid en anseelig Deel deraf bleven tilbage, og endnu da jeg skriver dette, har jeg saaledes hos Overstoren tilgode 4000 Rdlr. eller mere." At disse 4000 Rdlr. alle henhørte til det Arne-Magnaiske Legat, forklarer han siden. Videre lægger han til: "Andre flere Aarsager, hvorfors jeg ikke har kundet udlevere flere Penge til Udsættelse paa Rente, kan jeg bedre

mundtlig forklare, end skrive derom, saasom det vilde falde mig alt for vidtledigt.”

Til de af Hr. Prof. **Alert** i foranførte Beskrivelse af Univers. Bibliothek i denne Journal navngivne Skrifter, som paa det Arnæ-Magnæiske Legats Bekostning ere komne for Lyset, maa endnu lægges: 1) *Diplomatarium Arnæ-Magnæanum* i 2 Tomer, udgivet 1786 af Hr. Justitsraad **Thorkefin**. 2) *Edda Sæmundi*, Pars Ima. *Mythologica* 1787 med Hr. Justitsraad **Thorlacius's** Fortale. Desforuden har Hr. Kammerherre **Suhm** paa egen Bekostning besørget adskillige Haandskrifter af Legatet bekendtgjorte ved Trykken, ligesom og nogle Fremmedes Arbejder paa dets Bekostning ere udgivne, saasom Biskop **Johnsens** de prærogativa noctis præ die, og flere.

Da Legatet ikke fandt sin Regning ved at udgive Skrifterne paa eget Forlag, eftersom Affætningen var ringe, og henimod 30 Exemplarer bleve gratis uddeelte, saavel til indenlandske som udenlandske Lærde, saa har Commissionen i nogen Tid contraheret med Agent **Gyldendal**, og tilstaaet ham noget vist for hvert Ark, imod at han har baaret de øvrige Omkostninger og haft Fordeelen af Udsalget. Derfor findes paa de nyeste fra Legatet udstedte Skrifter: sump. tibns Legati Magnæani & Gyldendalii.

Ved Oversættelsen og Forklaringen af de i de islandiske Sagaer, og fornemmelig i *Edda* forekommende Sange og andre Poesier, har Commissionen i mange Aar betjent sig af den lærde Provst **Gunnar Poulsen** til *Hiarderholt* i *Daleshyssel* i Island, som derfor har nydt af Stiftelsen en aarlig Gratification af 40 Rdlr. Denne Mand er i Aaret 1792 ved Døden afgangen, til stor Affavn for den islandiske Lit-

teratur, der i ham har tabt en Mand, som i Kundskab om den gamle islandiske Poesie ikke skal have haft sin Lige i Island.

Til Legatet har Hs. M. i Aaret 1779, efter sal. Grev **Thots** Forestilling skænket 1000 Rdlr.; ligesom og nogle Aar tilforn 400 Rdlr., til da værende Commissions Secretairs, nu Biskop **Jinsens**, Lens Forbedring.

Commissionens Medlemmer ere for nærværende Tid: 1) Hr. Kammerherre **Suhm**. 2) Hr. Conferenceraad **Edvard Colbjørsen**. 3) Hr. Conf. N. **Schou**. 4) Hr. Just. N. og Rector **Thorlacius**; foruden **Ephori**, Professorerne **A. Kall** og **J. Baden**, hvoraf den første fører Regnskabet, den anden underskriver til Bitterlighed.

Secretariatets Forretninger besørger Hr. Justitsraad og Geheimarchivarius **Thorkefin**.

Stipendiarii ere **Gudmund Magnæus** og **Johannes Johnsonius**, hvoraf den første nyder 157 Rdlr. 3 Mk., den anden 105 Rdlr.

Legatets beholdne Capital beløb sig den 11 Juni 1794 til 18500 Rdlr.

III.

Udtoge af en dansk Reisendes Breve til sin Familie i Danmark *).

Første Brev.

Jena den 3 Juli 1795.

Løvedag Morgen Kl. 5 forlod jeg Hamburg tilligemed v. B. Vi gik ikke over Elben til Harburg, men igiennem de fire Lænder, om hvis Frugtbarhed vi hav-

*) Jeg har af en Hændelse faaet disse Breve i Hænder, hvilke vare bestemt til allene at læses af Brevskriverens Familie, og fandt saa meget større Fornøielse og Interesse i at læse dem, som jeg baade hørte og af Brevenes Tone sluttede, at de ikke vare Brevne for at komme for Publicums Øine. Man har altid Aar-

de hørt saa meget tale. Det hele District udgjør en Have, hvor man har saaet Korn imellem Jordbær, Kaal og Kartofler til en Afverling. Man kan med Rette kalde de 4re Lande Hamburgs Anager eller Kioffenhave; naar den halve Deel af en Ager er besaaet med Rug, er den øvrige halve Deel besaaet med Jordbær, Bønner, Kaal, ja undertiden med Blomster. Imellem hver Ager løber en dyb Grøft, og paa begge Sider af den staaer høie Popler og andre Træer, saa at Kornet staaer i lange Meer. Den stærke Skygge som disse Meer forarsage, maa, efter mine Tanker, meget forhindre Kornets Modnelse. Kornet staaer i øvrigt saa stærkt, at man kan ikke omhugge det med en Lee, som hos os, man flaarer det med store Knive, ligesaa i hele Marcken. Til deres Høe har de egne Bygninger uden for deres Gaarde; paa 12 Vialker som formere en Cirkel, hviler et Tag, som kan synkes og hæves efter Behag, ligeledes Gulvet; paa denne Maade kan de bevare Høet frisk og tørt, uden Frygt for Ildsvaade. Omkring deres Gaarde staaer en uendelig Mængde Frugttræer, fornemmelig Kirsebær, denne Overflodighed gjør, at man kan have

1 Pund Kirsebær i Hamburg for 1 Skilling, undertiden 3 Pund for 2 s. Paa de fugtigste Steder, hvor kun blot Siv groer, har man plantet Kurvepil, som udgjør en ikke ubetydelig Handelsgreen, der fortiente til visse at efterlignes hos os. Man har paa Kongl. Beføstning gjort Forsøg ved Kiel, det er ikke lykkets, ventelig fordi man har valgt høit og tørt Land, da Kurvepilen forlanger en fugtig og sumpig Grund. Ved Hollenspiker, 4 Meil fra Hamburg, gif vi over Elben. Saa snart vi havde sat Foden paa det hannoverske Territorium, tilbød sig strax et Devils paa Krigens sørgelige Følger. I Bertshuset var en Husar-Wagtmester fra et Emigrant Regiment med 2 Nekryter, den ene en Hanoveraner, den anden en dansk Matros fra General-Major Classens Gods i Sieland. Wagtmesteren rasede noget gandske forkræffelig, og beskyldte Hanoveraneren for, at han pynsede paa at desertere, ligesom han havde gjort fra Hollænderne, og at forlede den anden Nekryt. For at være dem desto sikrere, tvang han dem til at drikke et Glas Brændeviin efter det andet. Hanoveraneren vagrede sig for at drikke, paa Grund af, at han ikke kunde fordrage det, denne

sag at have nogen Mistillid til Beretninger, som indsendes til Fædrelandet af en Rejsende, der veed, at de blive lagte for Publicum. De indeholde ofte mindre, hvad han har seet, og hvorledes han har seet det, end hvad han troer, hans Læsere helst ønskede han skulde seet, og hvorledes han skulde seet det. Saa den en Brevsriver har sædvanlig mere at gjøre med sig selv og sit Publicum, end med sin Reise, mere med at fremtrække sin Person, end at interessere ved sine Beretninger. Det er derfor ikke heldent at finde hos saadan En hele affkrævede Steder af bekendte Reisebeskrivelser, eller geographiske og statistiske Anmærkninger, hvilke han ikke folder sin Reise, og ligesaa gierne kunde have forfærdiget i sin Studereskue hjemme.

De Breve jeg her fremsligger, ere Krævede inden al Prætension, enten i Henseende til Materiernes Bigtighed, eller Indfaldning. Det er en ung Mand, i en sat Alder, som med en ædel Lyft til at berige sine Kundskaber, deels bemærker hvad der forekommer ham Nyt, deels sammenligner hvad han seer, med hvad han har seet, og uden Fordom enten for det Fremmede eller Fædrelandskke, afgjør for det Vedre, hvor han finder det, hjemme eller ude. Reisen er hos ham ikkun Middelet, ikke Hensigten; han tager derfor alene med, hvad som møder ham, og har ikke Leilighed at opsøge blot det Interessante. Jeg har Tilfælde at behandle hans Breve efter eget Godtbefindende, og vil derfor snart anføre hans egne Ord, snart indskrænke mig til Udto.

Undskyldning vilde Hververen ikke tage imod, hvis Hensigt ikke var tiend dermed; den danske Matros drak for et godt Ord, og blev derfor meget roest af Hververen. Jeg spurgte Matrosen: hvorfor han var gaaet som Husar i fremmed Tjeneste? hvorfor han ikke heller havde valgt at gaae paa den engelske Flaade? eller at tiene sit eget Fødeland? Han svarede mig: Nøden havde drevet ham, han kom fra en preussisk Havn i Østersøen, hvor han ingen Hyre kunde faae, og vilde forsøge sin Lykke i Hamborg. I det hannoverske slap hans Tarepenge op, og det var Grunden, hvorfor han havde taget imod det første, det bedste Tilbud, og valgte sig et saa fremmed Element, som Husarlivet for en Matros var. Hververen var gandske i Forlegenhed, da han hørte, at jeg talte med hans Rekrut i et fremmed Tungemaal, han ikke forstod; for ikke at giøre ham mistroisk paa Karlen, fortalte jeg ham Indholden af vores Samtale.

Kostbart er det at reise i Holsteen med Extrapost, men endnu kostbarere i det hannoverske, overhovedet i Tydskland. Vi kunde ingen Müil fare for 1 Rdlr., naar man sammenregner hvad Wagenmeisteren faaer, og Drikkepengene. Det eneste er, at Milene ikke støre, saa at man i Almindelighed kan regne 2 Timer paa een Müil. Fra nu af gif Weien over Winsen, Lynenburg til Celle. Den kiedsommeligste Wei som man kan tænke sig, næsten endnu kiedsommere end Weien fra Randers til Hobroe. En Sandtænkning udgjør det, hvor man kunnsielden seer Spoer af den menneskelige Flid og Cultur. Paa enkelte Steder har man forsøgt at plante Skov. Det var at ønske, at dette Hødedistrict laae i Saxon, det vilde da snart faae et andet Udseende. Den eneste Afværting var Synet af de muntre Emigrant-Husarer, som laae indquarteret i Byerne paa Weien lige til Braunsvig. Lynenburg er en stor og hæslig Bye; kan man efter Byens Størrelse slutte sig til Folkemængden, saa maa den i det mindste have

8000 Indvaanere, den har i forrige Tider været befaestet, ligesom enhver Stad og Flaekke i ældre Tider har været. Det er mig næsten ubegribeligt, hvorledes Steder af den Størrelse kan subsistere paa det platte Land uden Handel, Fabrikker og d. l. fornemmelig i saadan en Sandtænkning, naar man betænker, at vore Stæder med saa mange naturlige og locale Fordele, frugtbare Eletter, i Nærheden af Østersøen, Kattegat og Nordøen, dog ere saa ubetydende. Jeg saae det berømte Saltværk, det kunde drives langt stærkere, dersom man ikke havde Mangel paa Brænde og Affats. For nærværende Tid er 29 Soler i Arbeide, ved enhver Sole er 3 Mand, og enhver Sole leverer i 3 Timer 5 Tdr. Salt. Den hele Tilberedelsesmaade er meget let. Af Saltbrynden eller Kilden bliver Vandet pompet op, og ledet i Rønder til de forskellige Soler i deres Kummer; dette Saltvand bliver nu gydet paa store Jern-Ildpanner, hvor det har efter 3 Timers Rogen krystalliseret sig, nu bliver Vandet gjort reen, og Saltet lagt hen at tørres. Det Saltvand man ikke bruger, lader man løbe væk. I Celle ilede jeg til Hovedkirken, for at see det Marmor, som indslutter de sidste Levninger af vores ulykkelige Dronning; det var just Søndag under Hoimesse, saa at jeg ikke kunde faae min Nysegiarrighed stillet; thi hun staaer i en hvelvet Begravelse ved andre fyrstelige Personer under Kirkegulvet. Ved mit Ophold i Kirken mærkede jeg adskillige Afvigelser fra vore Kirkesikke. Evangeliet blev ikke læst for Alteret af Præsten, derimod af Klokkeren i Alterdøren, som tilligemed kommenterede en 5 a 6 Minuter derover. Præsten havde ingen Præstefiole paa, derimod en stor Sørgeskappe, saa at han havde Armene frie. Det som behagede mig mest, var den fortræffelige Vocalmusik. Efter Gudstienesten gif Chorsangerne, omtrent 12 Personer, Huus fra Huus, og sang Kirkepsalmerne. Det er ubefriveligt, hvor megen Indskydelse en god Kirkemusik med Sang maa

kunde have paa de Tilskødevaerendes Andagt; hvormegget jeg endog argrede mig over den Gadesyngen og det Uværdige, ja næsten Ekelhaste deri, saa kunde jeg dog ikke holde mig fra at høre paa dem over een Time; hertil kom, at Stemmerne vare gode og temmelig vel besatte. Overhovedet har man i Tydsland, fornemmelig i det Sarske, sørget langt mere for Kirkesyngen end hos os. I Slotshaven saae jeg det Monument, som man har oprettet til Mathildes Gre. Marmorret er slet, og har lidt meget, den hele Gruppe gjør ingen Effect. Haven selv er ikke hæslig, omendkjendt der er ingen reen Smag i dens Anlag, den er halv fransk og halv engelsk. Paa Stadens Bolde har man nogle behagelige Udsigter og smukke Spadseregange. Byen selv har omtrent 10,000 Indvaanere, og er temmelig vel bygget. Jeg gik hen for at besøge Landstuteriet, men Hingsterue vare paa Græs; de der vare paa Stald, havde intet Udseende eller Liv. Det er for mig et behageligt Syn, at see en smuk og modig Hingst, og jeg lader selvdn gaae nogen Velighed forbi, hvor jeg kan nyde det Syn. Det skønneste jeg har haft var i Nærheden af Tenningen, hvor en Mand havde i sin Stald 12 Ridehingste og 2 Span Isabeller, som vare bestemte for Keiserinden i Rusland. Om Braunschwig kan jeg ei sige meget, jeg kom til Byen Kl. 11 om Natten og kierte væk Kl. 5 om Morgen. Byen er stor, tæller omtrent 28,000 Mennesker inden sine Volde, Bygningerne ere store og har megen Anseelse; de ere opførte af hugne Steen; (thi der gives i Egnen Steenbrud). Den Lethed og Smagfuldhed, som man finder ved de nyere Bygninger i Kiøbenhavn, finder man ei; overhovedet overgaaer Kiøbenhavn deri alle de Stæder jeg hidindtil har seet. Alle de nyere Bygninger i Hamborg, selv deres Lystgaarde eller Hæveuse ere opførte i en saa massiv Stil, som om de vilde trodsø Ewigheden. De skønneste Fortøge, som man kan ønske sig, finder man overalt i Braunschwig,

de udgiøre en Række af store tilhugne Kvaderstene. Min Medreisende havde saa meget Hastværk, at jeg ei fik Tid til at besøge det betiendte Collegium Carolinum, Operahuset, ikke heller det berømte Bibliothek i Wolfenbyttel, som ligger kun een Mil derfra; man kører Staden forbi, naar man farer til Halberstadt. Fra Braunschwig til Halberstadt farer man paa en skienne Chaussee, men for denne Gre maa man smukt betale næsten 1 Rdlr. i Bompeng. Chausseen er anlagt med hugne Steen, de samme hvoraf Husene i det braunschwigiske, sarske og preussiske ere byggede; thi man bruger ingen Muursteen. Disse Steen blive hugne ud af Biergene, og det koster blot Umagen at hente dem, de ere meget skjøre, opløses af Regn og knuses af de rullende Vogne. De bruges overalt ligesom Muursteen og Kampsteen, til Palsæer, Bøndehytter, Havemure, Landeveie &c. Saa snart Kalken falder af Murene paa disse Steenbygninger, saa see de fatale ud. Heraf kommer det, at Landsbyerne i en vis Afstand tage sig meget godt ud, og jeg tog dem i Forstningen for smaae Kiøbstæder, men inden i see de ud som Røvelsærner; Tagene ere ikke belagte med Straae, men med røde tilskaarne Fyrrebrætter, som Tagsteene.

Halberstadt er en stor, gammel og hæslig Bye, alle Bygninger ere altskrænkiske. Byen skal have 11,000 Indvaanere foruden Garnisonen. Gud veed, hvoraf de Mennesker leve, maafee af de rige Kirker og Munkeløstere. Alting havde et dødt, fattigt og smudsigt Udseende. En evig Alarm var det med Klokkerne fra Byens 15 Taarne, snart var det Bedetime i Fransiskaner Klosteret, snart i Dominikaner, saa havde Den givet et Legatum for at ringe for hans Siels Salighed een Time om Dagen, nu skulde En begraves &c. Jeg gik ind i et Fransiskaner Kloster, Munkene vare meget artige og reenlig klædte, men den Uvidenhed, der hvilede paa deres Ansigt, deres

taabelige Spørgsmaal, det Nødsfulde i disse Rumle Boliger, jeg mig snart ud af dette Dumhedens, Overtroens og Hierarkiets Opholdssted. Jeg kan ikke nægte, jeg jo gysede over mit hele Legeme, da Klostersets Porte bleve lukket til for mig, og jeg saae mig omringet af disse beshynderlige barfødte Skabninger. Den indere Indretning var ikke ulig Hospitals Bygningen i Odense, de lave og brede Buegange, den indsluttede Kirkegaard, ligeledes her. — Jeg gik omkring i Boutiquerne, under Paaskud af at kobe en vis Sort Tobak, men overalt herskede den største Fattigdom; deres Kramboder vare i høieste Grad magre og slet besatte. — Af Bertshusenes Godhed, Krambodernes Overflodighed og Rigdom, Husenes Udseende slutter jeg mig til en Byes Velstand, og jeg troer at disse Kriterier ere sikre, naat en Stad ikke er beboet af Capitalister og Pengepugere.

Achersleben, Quedlingburg, Eisleben, Quedlinburg, Merseburg, Freiburg, Naumburg ere alle gamle og hævnlige Byer, alle byggede paa den gamle franske Maade, nogle af dem ere temmelig store, s. E. Naumburg har henimod 10,000 Indvaanere. Naar man undtager et Par Steder, saa er den hele Vel fra Hamburg til Freiburg sørgelig og kedsommelig, for det meste Hede- og Sandegne; ikke paa min hele Reise har jeg seet et af Naturen frugtbart Stykke Land. I det Fjerne saae jeg det majestatiske Bloksbjerg, vi kom over et lidet Stykke af Hartz. Skade var det, at det var om Natten, saa jeg kunde kun lidet profitere af de skønne Udsigter. Vi kom forbi adskillige Biergværker og Stoller, men havde ikke Tid til at tage dem i Oiesyn. Fra Freiburg, 5 Mile fra Jena forandrer Naturen sig ganske; fra de høie Bierge har man de meest romantiske Udsigter, Biergtoppene ere enten befransede med Fyrrefove, eller deres frugtbare Nygge bære Korn, og paa Udkanterne staae Blomme- og Kirsebærtræer tæt ved Landeveien; paa

Siden af Biergene ligger en Række af Blinshauer, og igiennem de frugtbare Dale flyder Saalefloden. Flodens Bredder ere besaaede med Huse og Møller, midt i Dalen ligger Naumburg. Saaledes flynger Veien sig over steile Bierge, hvor man maa frygte for at brække Halsen for at komme ned af dem, og de frugtbareste Sletter, lige indtil Jena. Natur og Kunst har gjort alt, for at danne det til en engelsk Park. Man kan intet Begreb gjøre sig om de henrykkende Udsigter fra disse høie Bierge. Jeg var som ude af mig selv af Glæde. Det er intet Under, at Biergebeboeren, Nordmanden og Sveitseren foretrækker sit Fødeland for alle andre Egne. Gud! tænkte jeg, er det saa smukt ved Freiburg, hvad maa det ikke være i Sveits, i Nærheden af det sneebedakte Jura. Ved Rudolstadt, 6 Mile sydligere end Jena paa Grandsjerne af den franske Kreds ere Buerne endnu interessantere; thi jo dybere man kommer, jo goddiligere er Naturen. Katolicismen har forbeholdt sig de skønneste og frugtbareste Egne, og overladt sin protestantiske Centropart Heeder og Sandarkener. Hvad som elevener disse Biergegenes Skønheder, og gjør dem saa romantiske, er den Mængde af Ruiner, forfaldne Muure, Kasteller, Slotte, Vagttaarne: Mindesmærker paa Tydsklands evige Fejder, Burggrevernes Tider og Herkab, og den Alting fortærende 30 Aars Krig. Biergene omkring Jena danne et Amphiteater, i Baggrunden ligger Staden, den har været i forige Tider befæstet med Grave og Ringmuure; forbi den flyder den gamle Saale, den er altid fuld af Fyrretømmer og Favnebrænde som flyder ned til et Saltværk. Kurfyrsten har søgt at gjøre Floden seilbar med Sluser, som den holsteenske Kanal, for at lette den indenlandske Handel. Det er skrækkelig besværligt for Tydskland og den indre Communication, at alting maa transporteres paa Fragtvogne fra Hamburg til Leipzig, Frankfurt am Main, Nyrnberg, og fra disse Hoved-

stæder gaae Bisfragtvogne til de øvrige Stæder over de høieste Bierge og Huulveie. Det er gandske uhyre store Vogne, disse Lastvogne, gierne blive de trukne af Hingster, og man spænder fra 1 til 16 for, efter Vognens Størrelse og Veiens Besværlighed. Det er gandske forunderligt at see, hvor fortreffelig de ere afrettede til at gaae ned af Biergene; Kudsten gaaer ofte et langt Stykke for eller bag ved Vognen, og regierer Hestene ved et Ord. Har han intet Læs, lægger hun sig gandske roelig til at sove i sin Vogn, og lader Hestene passe sig selv. Det gaaer Fod for Fod, saa at de kun lægge 3 Mile tilbage om Dagen. Korn og Meel maa Hesten bære paa sin Ryg, det er et smukt Syn at see en Meeltransport, Hingsterne gaae løse med deres Dyrder een efter den anden og Driveren foran, og viser dem Veien. Man bruger her Hingster til al Slags Arbeide, til at kjøre, pløie, bære ic. For Vognen fra Freiburg til Jena over Biergene havde jeg 3 Hingster, og det gaaer meget godt. Veien fra Hamburg til Jena lagde vi tilbage i 4 Dage og Nætter, den færende Post er 8te Dage under Veis.

Her ved Universitetet studere noget over 900 Bursche. De ere ikke som ved andre Universiteter Landets Børn, men fra alle Kanter i Europa. Disse 900 Bursche ere inddeelte i 11 Landsmandskaber s. Ex. det Ungerske, hvortil hører Siebenbürgen, tæller 69 Bursche, det Holsteenske, hvortil here vi Danke, Hamburger, Lybeker, Oldenburger, i alt 40. Et Landsmandskab maa i det mindste bestaae af 16 Personer, er det mindre, maa de foreene sig med et andet, saaledes er for nærværende Tid det hollandske og sveitserske Landsmandskab uddød. Om Vinteren forsamle Medlemmerne af et Landsmandskab sig paa deres eget Herberge, spise, drikke, synge og ryge Tobak en compagnie, ved foresaldne Stridigheder med Professorene eller Hertugen, sender ethvert Landsmandskab en Repræsentant. Foruden disse Landsmandskaber er

den største Deel af de Studerende traadt ind i visse Ordener, hvoraf her gives 4re, iblandt disse ere Constantisterne og de Sorte de vigtigste. Over disse Ordener hænger et ægyptisk Mærke, de har deres egne Love, som ikke deres beste Venner saae at see. Man beskylde dem for at staae i Forbindelse med andre Ordener i Tydskland, med Rosenkreuzere, Illuminaterne o. s. v., at de ere Aarsag til alle Uroeligheder og Dueller ved Universitetet. Saa meget er vist, at den ene Orden hader den anden til Blodet, at der er evig Krig imellem dem. Constantisterne bestaae af de største Karle ved Universitetet, saa vidt jeg veed, optage de ingen Theologer, de høre aldrig philosophiske Collegier, og blive anseete for de brutaleste og uvidendste. Til Væge for Ungarer, Danke og Holsteener findes ikke en eneste Ordensbrøder iblaadt dem. Jeg forbigaaer det øvrige, som kan siges om disse Ordener, da jeg kunskiender dem af Rygtet, og jeg ikke troer at det kan interessere Dem, s. Ex., at enhver Ordensbrøder bærer sit Ordenskors paa Brystet, at de har deres egne Forsamlingssteder paa det eller hint Kaffe-huus, Billiardhuus, Auberge. Professor Fichte tordnede meget imod disse Ordener, og foranstaltede, at der blev nedsat en Commission for at undersøge dem, og om muligt, at ophøve dem. Dette drog naturligvis ham alle Ordernes Had paa Halsen; man slog 5 gange hans Vinduer ind, Proectors Huus spolerede man gandske, og Enden blev, at Fichte forlod Jena, da han troede sig usikker paa sit Liv; han gik med ladte Pistoler, paa hans Bord laae Pistoler. Han opholde sig i en Landsbye, i Nærheden af Weimar, ventelig begynder han sine Forelæsninger til Vinter igjen. Da de Studerende alle ere Fremmede, som leve af drees egne Penge, og ikke hænge af Hoffets Gunst, saa hersker her den frieste Zone; En klæder sig som Husar, en Anden som Jager, den Tredie som Matros. Af Stads og Pragt gjør ingen noget besynder-

ligt. For hvem skal de pynte sig? maaskee for Diens-
stepigerne? de skyggeste og utugtigste Skabninger,
man kan tænke sig; og til andre Skønheder seer man
sielden. I Professorhuse have de Studerende ingen
Afgang. Dette isolerte Liv giver Tonen en vis Naah-
hed og Uafhængighed, de gaae og ryge paa Gaden af
deres Piber til Collegium. Under Forelæsningerne, i
Kirken sidde de med Hatten paa Hovedet; at gaae med
en Hore under Armen ved hoi lys Dag, er ingen
Skam, at embrassere hende paa de almindelige Spad-
sereture, er noget gandske sædvanligt. Dueller ere
her daglig, undertiden 8 a 10 paa een Dag, dog er
det meget sieldent, at en mister Livet; en stiv Arm,
Haand eller Knæ ere gierne Følgerne. Alt er paa
Stis, med trekantede Kaarder, man hugges sielden,
og Pistoler er noget uhort. Slittig besøger Burschen
sine Collegier, og en stor Deel studere ogsaa slittig
hjemme. Om Aftenen horer man Musik fra ethver
Huus. En tratter i en Fløite, en anden gnider Bas
eller Violin, Concerter gives kuns sielden. For det
Oeconomiske er kuns slet serget, Maden er elendig,
og om man vilde betale 10 Gange saa meget, sit man
det vist ikke bedre; af denne Aarsag lever Greven lige
saa slet som den fattigste Bursch. 18 Groschen om
Ugen er den almindelige Tætt for Middagsmaden; det
beste man faaer, er stegte Duer, hvoraf her gives en
gruelig Mængde, Parret koster 3 Gr., enhver holder
Duer, paa Landet og i Kjøbstaderne, de maa søge
paa Marken deres Underhold; thi hjemme faaer de
intet. Tobak og Æl er næsten Burschens eneste Be-
derqvægning; thi Vinen er dyr og slet, Kaffeen lige-
ledes, og til den mangler Fløden, affkummet Mælk
kan man faae. Med alt det er han lystig og fornøiet.
Logementerne ere gandske anstændige, og meget billige,
Opvartningen ikke den beste. Alle brættige Vare,

Thetoi, Thekiedel, Boutellier, ja selv Natp — maa
man selv kiøbe, og selv udkaaste, saa det er en farlig
Sag at gaae for'nar Husene om Aftenen. Et Colle-
gium hos en Professor er 6 Timer om Ugen, og ikke
4 a 5 som i Kiel. For et Collegium betales 3 Rdlr. i
lette Penge, og det strax, for Pladsen betales aparte
nogle Groschen til Prof. Amannensis, som casserer
Pengene ind. Professorernes Collegiipensa ere sær-
kelig store. Theologen Paulus expederer i 1½ Aar
det hele Nye Testament fra Begyndelsen til Enden.
I dette halve Aar læser han i et Collegium Johannis
Apokalypsits, Evangelisternes Breve, og de øvrige
katholske Breve; i et andet Collegium Daniel, og den
første Deel af de smaae Propheter. Til Devotis paa,
hvor meget en Prof. læser, vil jeg afskrive af Lections-
cataloget Prof. Ulrichs Angivelse:

” J. A. H. Ulrich D. *privatim* orbem Philo-
sophiæ ita emetietur, ut *Logica, Metaphysicis*
juncta 3-4. *Fus Nat. sociale & gentium* 10, 11.
ex suis libris; phil. moral. univers. cum politica,
tam privat. quam publ. 11 - 12, ad suas Theles;
Æsthetica 4-5. duce Eschenburgio tradat, ita ta-
men, ut in parte generali suis Aphorismis utatur.
Per otium (Feriene) sua cogitata de sublimi & pul-
chro explicabit. *Publ. schol.* suo tempore indica-
bit. *Privatissime* Kantii omnem disciplinam lati-
ne rursus iis explicabit, qui vernacula nostræ fa-
cultate non pollent. Disputatorias exercitat. 2-3
continuabit. Jeg kunde anføre flere Exempler paa
saadan et Læseferie. De fleste Professorer tæller 60
a 100 Auditorer, nogle 200. Smith i sine Fore-
læsninger over den empiriske Psykologie 400 Tilhørere.
Lærerne ere i alt 24 Prof. ordinarii, 9 extraord.
22 Doctores Theol. Jurispr. Med. & Philos. *)

*) Vor Rejsende giver de paa et Udtog af Prof. Paulus' eregetiske Forelæsninger over Johannis Evangelium
Cap. 2 og 3. Heraf vil jeg ikkun anføre følgende Prove, for at besvære den Formodning jeg paa et andet

Philosophiens Tilstand gaar jeg gandske stiklen-
de forbi, da det mindre interesserer. Man speculerer
dybere end Fader Kant, idelige Disputer og Sagnin-
ger efter den Stein der Wahrheit, eller et almindeligt
fundamental Princip for alle mulige og tænkelige Vi-
denskaber, dette nyere eller sigtte Pæroleord er Ich
og Nichtich. Alle Disputer dreie sig om den ur-
sprængelige Synthetis der Categorien. Reinhelds
Theorie des Vorst. B., fundament d. moralischen
Wissens, Theorie der Freiheit ere forlæstede.

Oeconomiske Bemærkninger. Hvem har ikke
hørt tale om det skønne og frugtbare Saren? Det
er sandt, Landet er smukt og Jorden bærer rigelig;
men det er ligesaa sandt, at Landet i sin raae Tilstand
uden Cultur fortiente at kaldes det hestige og magre
Saren. Naturen har skænket det hele Terrain igien-

nem Hannover, Braunschweig, Preussen og Saren,
som jeg har passeret, Sandorfener, Steengrund, og
til deels nøgne Bierge; befastiger den mennefelige
Klid Sandet, belægger man de nøgne Marker med
Jord, og beklæder de skallede Bierge med Wiinranker,
saa kan man gjøre af en Udærken et Paradis. Det er
omtrent Tilfældet i det ringeste med Egnene omkring
Jena. Man gaar her ud fra det rigtige Princip,
Marken skal behandles med den samme Klid som en
Hauge, og paa Marken kan groe det samme som in-
den for en Hauge, derfor seer man overalt paa
Landet ingen Hauger. Raal, Erter, Gullerøder,
Kartøfler, Roer ic. alt er plantet paa frie Mark, i
Engene, i Huulhederne imellem Biergene, selv paa
Nyggen af dem staae alle Slags Frugttræer. Ingen
Steds seer man Steendiger, Giærder eller Jorddiger,

Sted har fremsat, at Repertoriets Udgi ver undertiden meddeeler sine danske Landemænd Professor
Paulus's Dictater, ligesaa varme, som han har saet dem paa hans Collegier. Man sammenligne
Repertoriets andet og tredie Hæfte No. 5. med følgende Prøve: "Christus var indbudet tilligemed sine
Venner til et Bryllup, Vinen slap op, da Christus ikke havde bragt sit Contingent med, som Skik og
Brug var i Orienten. Hans Moder var bekymret derover; paa hendes huuslige Sorger svarede Christus:
τι εμοι και σοι, var gandske rolig, var kun ubekymret, det har ingen Hæst, *πω η ορα*, det er ikke for
sildig at kaffe Vinen til Veie. 5. B. Dvindeligt Gæstfæstighed. 6-9. sædvanlige Bryllupsceremonier. 9 B.
οινος significat. vinum aqua mixtum, om det var virkelig Wiin, om det havde en Smag efter Wiin, om
Fervandlingen var fæet ved Pu'ber, Tinctur, taler Historien ei om, nok sagt, man var tilfreds med Vinen,
den smagte god. 11 B. *σημειον* usædvanlig Handling, det var den forste Handling som gjorde Op-
sigt. *δοξα* udmærkede Fortrin, fornemmelig om Forstandens Kræfter. *πιστευειν* fatte Fortrolighed
til En. Af Fortællingen i det følgende Afsnit (vid. *ο θυλος* i det 17 B.) sees at Tilskuerne have anseet
ham for en Zelot, en ivrig Guds Forsægter; man bovede ikke at giøre ham noget; thi man vidste ret vel,
at det Kisten og Gølgen i Tempels Forgaarde var utilladt efter Loven, og at det have indsnøget sig ved
Misbrua. 19 B. *λυσατε τον ναου* &c., *ναος* templum p. ritus ceremonie sacræ, ophæv den hele Offerce-
monie, inden 3 Dage (en kort Tid) skal jeg give Eder en bedre. For ikke reent ud at forbribe sig paa Offer-
skikkens Hellighed, betiener han sig af Ordet *ναος*, og indlader sig ikke videre i at fortolke sin Mening,
han taug derfor stille til Jodernes taabelige Spørgsmaal i det 20 B. Det 21 B. er Apostelens individuelle
Interpretation, der lige saa lidet fattede hans Meening. Apostlerne forklarede ofte lige saa urigtig Christi
Taler som Propheternes Udtryk i det Gamle Testament. Naturligviis maatte de fortolke hans Ord efter
de urigtige Begreber, som de havde indsuet, og for at bekræfte deres Forklaring, hængte de Parallelfæder
til, som havde blot en verbal Lighed, og a. m."

ingenstedet den saa forroste-Holsteenske Koppelwirtschaft, og man kan ogsaa meget godt undvære disse tid-, plads- og pengespildende Indretninger. Hvorledes det? Ved at fore Kreaturene paa Stald. Jeg har ikke seet paa min hele Reise en eneste Koe paa Marken uden for det hannoverske; Heste og Køer blive foret Vinter og Sommer paa Stald, efter Høsten blive de slaaget ud paa Marken. Fordeelen ere betydelige. Ingen Beføstning med Diger, Gærder eller Græfter i Foraaret, ingen Beføstning med Tøir og Vogtning, ingen Skade, Proces eller Ergrelse over min Naboes Dvæg, som brækker igiennem mine Gærder, ingen Tidspilde med Nige og Karl til at drive Dvæget hjem, flytte det, vande det, make ic. En større Mængde Gødning, fredede Enge og Kornmarker, Evne til at holde en langt større Mængde Kreaturer, og endelig Sikkerhed for Dvægshyge og andre smitsomme Sygdomme. I Kurve paa Nyggen bare Pigerne Græs hjem til deres Køer, smaalig samle de ethvert Græsstraae paa Landeveiene, paa Græfter, under Træerne, ethvert Urud tage de med; mange holde Køer og eie ikke en Plet Jord selv, gamle Koner og Vorn gaae hele Dagen paa Jagt efter Græs, i Esteraaret piller man Bladene af Træerne, og i Foraaret og hele Sommeren igiennem luger man Kornmarkerne ferend Sæden bliver høi, og piller al Urudet væk. Godeeieren profiterer derved, at hans Jord er reen, og den Fattige finder sig rigelig beføstet ved den Tilladelse at samle Urudet. Om Vinteren fore de med Hee, Høfelse, Hestebønner, Roer og Kartoffer, de to sidste Slags bliver hacket i med Straaet, og bliver opbevaret til henimod Foraaret, paa Kartofferne strøer man lidet Salt, som en Blodrenselse. Koldt Vand saae Dvæget aldrig, det bliver givet dem lunket Sommer og Vinter. Narfagen er let at indsee, Køerne har en Affhye for det iskolde Vand, de drikke altsaa kuns lidet, og give kuns lidet Mælk, i Stalden staae de og tørste,

og gide ei æde det tørre Føer, og trives ikke. De fleste Bønder har neppe een Skieppe Land, den største Deel holde kuns een eller to Køer, nogle een Hest, andre slet ingen, derimod en Stud, med den pleirr han og fører til Staden. En Bønde med saa stort et Vænge som L. har til sin Gaard, har en betydelig Bøndegaard, paa den holder han 3 a 4 Køer, Korn og Haugestrugter for sit Huus og til at sælge; og har en Hest, maafee to. Paa Grund af det, at de har saa lidet Land, følger naturlig, at det bliver drevet med den største Flid og Ordentlighed; aldrig hviler Jorden, den bærer Aar ud og Aar ind Sæd og Frugter, ligesom vore Hauger. Det er tilvisse en meget rigtig Oeconomie, ved den idelige Bearbejdelse bliver Jorden flørere og porøse, og kan mere modtage Luftens Indfyldelse. Hos os klumper Jorden sig sammen i den Tid den hviler, udarter, giver lidet Græs og bærer Tidsler og Skræpper. Gødningen bliver ei liggende paa Marken, men strax nedpleiet, at den icke skal tabe sin Kraft. Sædeføynet pleier man ogsaa strax ned, at det ikke skal blive et Kov for Himmelens Fugle. Man seer næsten aldrig en Spurve; thi her er ingen Gærder, som kan tiene dem til Neraite, ingen Underhold paa Marken, desto mere Duer. Med alt det, at Bønderbyer ikke har mere Jord end en sic Bønde hos os, saa har de dog deres Udkomme, klæder dem ordentlig og reenlig; deres Afgifter ere kuns faa, da Grundstykkerne ere smaae; naturligtvis saae Bønden sielden Kiød paa sit Bord, og hans Kiøkkenloft er ikke belædt med Skinker, som i Holsteen, han kien-der ikke til den Lyksalighed, og søler ei heller Savnet deraf. Paa hele Beien stod Dygget gandste elendig, paa mange Steder var det neppe et halvt Dvarteer over Jorden, og det var midt i Juni Maaned, der var ingen Regn falden, og disse skarpe og sandige Eg-ne behøve ofte Regn. Rugen stod bedre, men overhovedet meget tynd. Træerne og Markfrugterne har

lidt meget ved den sidste Kulde. Bygget koster her 4 Rdlr. 2 Mk. Tønden og Havren 4 Rdlr., Rugen 5 Rdlr. Krigen er Skyld i disse høie Kornpriser. Smæret 3 Groschen og nogle Pfening.

Hermed vil jeg slutte dette quodlibet af Brev. Jeg er tied af at skrive mere. Jeg har haft mere end een Læser for Dinene, et kan interessere den ene mere end den anden. Jeg er mine Brødre, Svogre og Venner Breve skyldig, ved dette Brev vil jeg astiene min Skyld, og haaber paa beste at have tilfredsfillet deres Nysgierrighed ic.

IV.

Statsraad Tyge Rothe.

Danmark har mistet en af sine lærdeste Mand, og flittigste Skribenter, i Hr. Statsraad Tyge Rothe, som døde den 19 Decmber s. Aar i en Alder af 67 Aar. Det lykkelige Otium *) , som han i sin meste Levetid nød, brugte han til at berige sit Fædrelands Literatur med Skrifter over de vigtigste Materier af Stats-Philosophie, Landoeconomie og Naturkundskab, i hvilke man ikke veed, hvad man meest skal beundre: Flid og Læsning, eller Skarpsindighed og Penetration; og fra den Tid, han viste sig som Skribent, hvilket var i en meget ung Alder, nedlagde han ikke Pennen, naar man undtager hans saa Embeds-Aar, førend nogle Dage for sin Død.

Hans Aand omfattede Menneskets og Børgereus vigtigste Anliggender. Han besad en Lethed til at gaee fort med Tidernes Oplysning, og at stemme sig efter deres Genius. Deraf denne Mængde Smaa skrifter, som Dagenes Tildragelser gave Anledning til, hvori

han snart veileder og retter den offentlige Meening, som Skriftet om Voltære; snart drager sine Landsmands Opmærksomhed paa offentlige Foranstaltninger, og leder dem til de rette Begreb og den rette Brug af samme, som Tankerne om Indfødsretten; snart atter betiener sig af Leiligheden, for enten at bringe vigtige Ideer i Omløb, eller at give dem, som gjæredes, Consistens og Modenhed, som hans Tanker ved Kronprindsens Reise til Norge, i Anledning af det norske Academie og fl. — og ved andre saadanne Anledninger søger at gavne sit Fædreland.

Hvad skal jeg tale om hans større Værker, hvis Gavnlighed ikke er beregnet for Fædrelandet allene, men som til alle Tider og hos alle oplyste Folk vil blive anseete som classiske Skrifter. Jeg tænker her især paa hans Originalværk om Christendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa, der er anlagt efter en høi og vidtgaende Plan, som griber ind i hele Europas politiske og religiøse Forfatning fra de ældste Tider indtil vore: en Plan som jeg ikke tilfulde veed, om den blev bragt til Ende, da Forf. ved Materierne naturlige Sammenhæng blev ført ind i Hierarkiet og Pavevæsenet, derfra til Lænsvæsenet, derfra til Agerbruget og Landvæsenet, hvorved han, saa vidt jeg veed, blev staaende. Men alle disse Dele udgiøre et sammenhængende Gandske, og føre alle til eet Maal. I dette Værk veed man ikke (at jeg skal laane mine egne Ord **) hvad man meest skal sætte Pris paa, enten den Lærdom, især den udbredte Kundskab i Historien, baade Statens og Kirkens, som fremlyser af dette Skrift, eller den philosophiske Aand, hvormed Forfatteren kuer og vurderer Tingene. Vi have Aarsag at være stolte deraf, som af en original Production, der i Henseende til den politiske og histo-

*) Hvor saae vi et passende dansk Ord for dette fremmede?

**) See nye kritisk Journal for 1776. S. 162.

rikke Deel sætter Forf. ved Siden af Robertson, og i Henseende til den philosophiske og theologiske ved Siden af Jerusalem. Selv Stilen og Foredraget er paa de allerfleste Steder classisk, d. e., lyst, ordentligt, behageligt, og af en henrivende Kraft og Styrke.

Forresten var hans Sprog og Foredrag det, som udfatte ham for den meste Vebreidelse, og hans Særheder i dette Stykke afholdte Mange fra at læse hans Skrifter. Allerede det første Skrift, hvormed han gjorde sin Indtrædelse i Publicum: Tankerne om Kærlighed til Fædrelandet, frapperede ved Foredragets Nyhed og Usædvanlighed. Man havde intet i den Smag, hvilken han syntes at have dannet efter franske Mønstre. Siden, og især i en vis Epoke, syntes han at have familiariseret sig mere med tydske Skribenter og det tydske Sprog. Derfra disse gandske efter tydske Snit dannede og overførte Ord, som Heiforraad og a.; disse barffe og for det bløde danske Øre uvante Ordformer, som Danskhed, Patriotiskhed, Fædrelandskhed og a.; disse Omkastninger af Ordene, meest Artiklerne, for at høve Stilen over sin almindelige Gang; disse Tankernes konstige Indklædninger for at skjule deres Almindelighed, eller for at give Sproget et numerosere Fald. Saadanne Syn-derligheder, der syntes at tage til med Aarene, herffede dog meest i hans smaae og fngtigfrevne Leilighedsarbejder, og havde formodentlig til deels deres Grund i Overlæg, og i det Forsæt at bestrie Sproget fra en vis Kielsenkab og Blødhed, og give det Styrke og Mandighed. Thi at Rothe forresten studerede sit Modersmaal, og endogsaa i sin Alderdom bekymrede sig om dets Rigtighed, selv i Smaating, havde jeg et Devis paa, da han lidet over et Aar for sin Død raadførte sig kristelig med mig om Ordet Stof, og hvad Forskiel man burde giøre paa en Stof og et Stof. — Med alt dette Sære og Synderlige havde havde hans Foredrag

noget Tillokkende og ligesom Smittende; saa at jeg har hørt adskillige forsikre, at naar de efter at have læst noget af denne Mand, gave sig selv til at componere, faldt de ligesom usfrivillig ind i hans Tone, den de dog ikke længe holdte ud. Stilen, saa tiltrækkende den var, blev hans egen og sandt saa Efterfølgere; hvortil det vel var værd at undersøge Aarsagerne; ligesom overalt denne slittige Skribents Indflydelse paa vor Litteratur fortiente en nærmere Grandfning.

Statsraad Rothe havde poetisk Genie, og gav derpaa tidlig Prøve i sit Digt over Hedernes Vebygelse i Jylland. Han besad megen Opfindelsesaand, en levende Phantastie, et stærkt og kraftigt Colorit. Men hans Vers ere haarde og fivne, og det lader overalt, som at han uanfangede let, men fødte med Smerte. I hans philosophiske og aandelige Digte støder desuden denne andagtige Rlynketone, som giver dem en vis Eenformighed og Blødhed. Imidlertid fortiente ogsaa hans poetiske Arbejder at samles og giemmes.

Jeg opholder mig blot ved Rothe, den lærde Mand, Skribenten. Embedsmanden Rothe kiender jeg ikke. Hans Embedsbane var desuden kort og overgaaende. Men saa kort den var, saa indfaldt den i en Epoke, som var fuld af Handlinger og Omvæltninger, i hvilke han efter sin Situation ikke kunde undgaae at tage Deel: hvor liden eller megen, hvor meer eller mindre fortienstlig, vil komme for Dagen, naar Estertiden afdrager det Dække som ligger over dette Tidsrum. Da vil det ogsaa aabenbare sig, hvor grundet eller ugrundet den Estertale var, han tildrog sig ved sin poetiske Triumph *) over sine faldne Colleger. Som Videnskabsmand og Skribent staaer hans Ære uroffet.

*) Om Dagen den 17 Januari 1777.

V.

Tale paa Kongens Fødselsfest.

Poverdagen den 16 Februar høitideligholdtes Kongens 48 Fødselsdag ved en latinſk Tale af Universitetets nuværende Rector Hr. Etatsraad Sartorph, hvori han forestillede nogle af de Belgierninger, hvorved Kong Christian den Syvende vinder sin Ære ved Folkets Lyksalighed. Indbydelseskriftet af Hr. Prof. Woldike indeholder Fortsættelsen om *opseotopia* eller ildslukkende Materier.

Ved denne Leilighed bleve de Forfatteres Navne proclamerede, hvis Afhandlinger over de for forrige Aar udsatte Priismaterier vare af vedkommende Censurer kjendte værdige til Prisen. Disse vare:

I Jurisprudentsen Hr. Caspar Friderich Lassen, Alumnus Collogii Medicei.

I Philosophien Hr. Christian Eichen-Broch Schulz, Candidatus Theologiae.

I Æsthetikken Hr. Adrian Benjamin Bengon, Studiosus Juris, og

I samme Videnskab Accessit Hr. Peter Wieck, Candidatus Theologiae.

VI.

Pygmæernes Strid med Hercules,

i Anledning af et Ufald paa Wieland i Gris Hebe, Jan. 1796.

Det er et af de loierligste Syn, man kan tænke sig: Pygmæerne i Strid med Hercules. Fablen for-

tæller, at, da en Hær af disse Oldtidens Lilleputer fik i Sinde at angribe Hercules sovende, og havde beleiret ham fra alle Sider, svøbte Helten sine næsevise Hinder i sin Lovehuud, og bar dem saaledes til Curysteus.

Det romerske Folk ansaae ildeparrede Gladiators Sag alvorligere. Det nødte den soagere Fegter til at bede Folket om sit Liv, og var ofte ubarmhertigt nok til at befale ham at tage imod Sværdet (*recipere ferrum*).

For vore politiske Pygmæer maatte denne sidste Product vare lidt for stærk. Men den Spøg kunde man vel ønske sig, at see Hercules lege det skioneste Himmelspret med dem i sin Lovehuud; lig hint, de arrige Skalte i Kroen legede med Sancho Pansa af loierlig Hukommelse. See den findrige Herremands Don Quixotte af Mancha Levnet og Bedrifter, D. D. I Tom. C. 151. Kaaberet.

I Sandhed! det er vanskeligt at bare sig for Latter, naar man seer to saa ulige Combattanter paa den politiske Balplads, som Veteraneren Wieland, og Knasen i Gris-Hebe. Den første, en Mand af prøvet Kundskab om Mennesket baade i og uden for det borgerlige Selskab, uden Fordom for eller imod nogen Constitution og Regieringsform, uden Had enten til Fyrste eller Folk, meddeeler af en lang Erfarings- og Sagttagelses Forraad nogle Advarsler, hvilke Tidsløbet syntes ham at gjøre vigtige, og hvis Sagttagelse han mener, skulde tiene lige saa meget til Undersaatters *) som Regenters Sikkerhed og Roe. Den sidste, uden anden Kundskab om Statsbestyrelsens Grundsaetninger, end de ubestemte og vakkende Begreb, han har opsnappet af nogle franske Pamphlets og deres tydſke

*) Jeg beder vore unge Politikere at tilgive mig, at jeg bruger et Ord, som jeg veed, skurrer i Nogles Øren, og som en Quidam har forsikret os, frænkede det frie Menneskes Rettigheder. Jeg kjender ikke noget andet dansk Ord til at betegne det fremmede: *Subordineret*. Thi ligesom Landsaatter eller Landsaatter, ere alle Landets Indbyggere, saa kaldes de saamme Undersaatter eller Underaatter med Hensyn til

og danske Tæchoer, staaer om sig med *Menneskerettigheder*; hvilke han tilforladelig (at jeg skal bruge hans eget Livord) ligesaa lidet kender som Borgerpligter, udser af sit onde Hjertes liggende Fø al den Galde, han har indsuget af den Kobespierrikske Tids Manifester mod Fyrsterne, seer i Fyrsterne ikke andet end Tyranner og Undertrykkere, i deres Venner ikke andet, end Aristokrater og Folkefiender, seer i Folket lutter fredelige og sølgomme Mennesker, som gierne lade sig føre, hvor Regjeringen vil have dem, ikke behøve Tvangsmidler for at styres, ikke lade sig bruge som Redskaber i de Ondes Hænder til at forstyrre Statens Røe; betragter endelig Staterne som Mordergruber, der for den mindste menneskelige Feil paa de Styrendes Side, den mindste grundede Klage fra Undersaatternes, bør forstyrres fra Grunden af, og gandske nye Stater opføres, byggede paa *Menneskerettighedsphilosophiens* Grundfætninger — alt dette foredraget i et udsvævende Sprog, og i en declamatorisk Skolemeisterone. —

Personer, saa ulige af Forstand og Hjerte, kan ikke være i nogen Strid med hinanden. Det maa være en Misforstaaelse, som har sin Grund i begges ulige Kundskaber, om hvad som kræves til at befordre Menneske- og Borgervel, og begges ulige Følelse for samme. Da dette er Tilfældet i nærværende Strid, saa vilde jeg fornærme Wieland, fornærme mine Læsere, om jeg videre indlod mig i at udvikle *Trisribentens* *Deraisonnements*, og lægge for Dagen hans *Sophistrier* og *Fordreielser* af de klareste Ord.

Desuden er dette hele *Ansald* ikke saa meget sigtet mod Wieland, som imod mig. *Personlig Misundelse*, — denne *Jurie*, som til Skam for vor *Moralitet* har saa stor Deel i alle vore *Skriverier* — seer man ogsaa strax, har været Fader til dette *vandrævne Foster*. Gud veed, hvad jeg har lagt dette *Menneske* i *Weien*, at han vilde udsee mig til en *Gienstand* for offentlig *Avind*. Jeg har aldrig troet, at min *Lykke*, og enten *borgerlige* eller *huustlige* *Forfatning* havde nogensinde været saa *glimrende*, at noget kunde misunde mig den. Alligevel tillægger han mig *overflødige Indkomster*, sætter mig iblandt de *højere Stænder*, lader mig see de *ringere Statsborgere* (hvortil han regner *trekvart Dele* af *Kiøbstædboere*, *trekvart Dele* af *Landboere*, og *ni tiende Deel* af *Embedsmænd*) over *Skuldrene* og a. m. Til *Lykke!* jeg kender mig ikke ved dette *Skilderie*. Jeg har aldrig haft *overflødige Indkomster*. Tvært imod, jeg har endog i mine første næsten 10 *Embeds* *Nar*, lidt *Trang*. — Jeg har siden haft mit *tarvelige Udkomme*, mere ved egen *Flid*, end af *Embedsindkomster*, — og *Skam* var det for mit *Fædreland*, om jeg nu, da jeg har *tient* det i 34 *Nar* i *offentlige Embeder*, og *tient* det som jeg kan være *bekjendt*, *skulde* *favne* det samme *tarvelige Udkomme* i min *tiltrædende Alderdom*. Jeg har aldrig behøvet at *krybe* for de *Store*, som dette *nedrige Menneske* besylder mig for, da jeg aldrig har *attraaet* eller *begjæret* andre *Fordeele* for mig og *Mine*, uden dem som ikke kunde *negtes* mig uden *Uretfærdighed*. Jeg foragter derfor *saadan-*

den *Lydighed* de *Sylde Soverainen* eller *Regjeringen*. Og da jeg ikke kan *forestille* mig nogen *Regjering*, i hvor *fri* den end *antages*, uden *Subordination* og *Lydighed*; saa *troer* jeg *heller* ikke, vi kan eller bør *undvære* *Ordet* *Undersaatter*. Dog! hvad vil jeg *tale* om dette *Ord*? have vi ikke *hørt* en *ragerede* *Laaber* *ansæe* *Ordene* *styre*, *regiere* og *alle* de *Ord* som *involvere* *Afhængighed*, som *fornærmende* for *Menneskeværd*. Her kan man vel *si*, om *nogenskeds*:

In sani sapiens nomen ferat, æquus iniqui.

Ultra quam satis est, virtutem si petet ipsam.

ne Bebreidelser. De afskrække mig ikke fra at gaae som Borger den jævne Wei i Meninger og Handlinger, som enhver Ven af sit Land og sin Regiering bør gaae, lige langt fra at giøre sig Guder blandt de Store, og blandt Almuen. Disse sidste — Horas kalder dem *Folk-Scurrer* *) — ere i mine Øine ligesaa nedrige, og endnu farligere end de Stores Scurrer. De ville ansees for uafhængende, og deres Attraae er at blive Byens og Folkets Fabel ved Ubladelser og Idrætter, som kunne giøre Opsigt: de forsmaa heller ikke (isald det træffer sig) en eller anden *Vijour*, som ved en prægtig *Inskrift* kan lyve dem *Dyder* og *Fortienester* paa hos en lettroende *Esterslægt*, hvilke deres *Samtid* studser ved. Men de ere farligere end de Stores Scurrer; thi disse robe snart deres *Hensigt*, og bedrage ikke længe. Hine holde den vankundige og efter *Nyt* higende *Almue* i bestandig *Misforneelse* og *Mistillid* til *Regieringen*, ved at forepræke den om dens *Rettigheder* og *Styrke*, ved at indbilde den, at *Regieringen* ikke gjør mere til dens *Byrders* Lættelse, end den er nødt til, at de *Store* æde, drikke, sove, pleie sig paa de *Ringers* *Befostning*, at den har taht mange *Rettigheder*, som den bør skaffe sig tilbage, at det ikke er nok, at *Regieringen* løsner et *uretsfærdigt* *Baand*, men at ethvert *unaturligt* *Baand* bør og skal *efterhaanden* løsnes, at naar *Regieringen* gjør noget til *Folkets* Lættelse, saa giør den kun *lidet* af det som den *skyldigste* *Pligt* fodrer o. a. m., som er at læse i *Tris-Hebe*. De udrette derved dette, at nogle *uroelige* *Hoveder* troe, *Regieringen* gjør aldrig nok, i hvor meget den gjør, at de *stedse* blive *strækkere* i deres *Fodringer*, og tilsidst kræve det, som de veed, den vil

nægte dem **). Den sande *Patriot* seer hverken til *høire* eller *venstre*: saa høit han taler imod *Undertrykkelse*, og for *lovlig* *Frihed*, saa er han ikke bange for at tale ligesaa *lydelig* til *Regieringens* *Berømmelse*, hvor han seer dens *ædle* *Bebræbelsler* for at fremme *Medborgernes* *Gavn*, og holder det for *nedrigt*, at fortie dens *Fortienester*, naar han har *Kald* dertil, af *Frygt* for at komme til at bære *Navn* af *Aristokrat* og de *Stores* *Smigrer*. — Jeg slutter med følgende *sunde* *Betragtning* af *Statsphilosophen* *Cicero*: *Qui autem parti civium consulunt, partem negligunt, rem perniciosissimam in civitatem inducunt, seditionem atqve discordiam: ex quo evenit, ut alii populares, alii studiosi optimi cujusqve videantur, pauci univerforum, de Off. I. 25.* Paa *Dansk*: "De som sørge for een *Deel* af *Borgerne*, og forsømme en anden, indføre *Split* og *Tvedragt*, som er en meget *farlig* *Ting* for *Staten*; thi deraf kommer det, at nogle synes *Folkets* *Venner*, andre de *Stores*, *Saa Alles*."

VII.

Vigtige danske Skrifter.

Repertorium for Fædrelandets Religionslærere. Andet og tredie Hæfte.

København 1795. hos J. H. Schubothe, paa Børsen No. 5, i Commission.

Efter langvarige Fødselsmerter og en haard Barselsfærd, som det ængstlig forventende Publicum efterhaanden er blevet underrettet om ved allehaande bulle-

*) Scurrer ego ipse mihi, siger *Arifip* til *Diogenes* den *Cyniker*, *populo tu — tu poscis vilia rerum, dante minor, quamvis fers te nullius egentem* Ep. I. 17.

***) *Flaccus* (siger *Tacitus* *hist. IV. 19*) *multa concedendo, nihil aliud effecerat, quam ut acrius exposcerent, quæ sciebant negaturum.*

tins, snart af truende, snart af lokkende Indhold, hvori Udgiveren nu skændte med Publicum, fordi det ikke graadigere løb til at subscribere paa et Skrift af saa velgjørende et Indhold, nu klamredes med Andre, som dristede sig til at dele Autoræren med ham; atter pirrede Publicums Nyfæsigenhed ved Anmeldelsen af de Netter, som han nu og i langsommelig Tid agtede at fremsætte for sine Læsere, den ene Lækrere end den anden — fremkommer endelig andet og tredje Hæfte af første Aargang. —

Endskjøndt det ikke var mig vanskeligt, af det allerede Udfomne at udvikle Forf. Plan, og forklare hans Autorfæbs Hensigt, saa vil jeg dog sige mig efter hans Advarsel, at man ikke skal kunne overse hans Plan og bedømme den, førend i det mindste een Aargang er udfkommen, og derfor allene holde mig til de enkelte Rubriker.

I. Til Læserne, af Udgiveren — betyder lidet, og er skrevet i denne Forfatters bekiendte egoistiske Tone, fuld af Selvros og Selvbehag. Naar han siger: "Bogen skrives ikke for at bringe Afverling i vore Selskabers tankeløse Tidsfordriv, eller for at give Stof til Samtaler i Jørgemakkerne"; saa maatte man vel spørge, hvortil da de mange Personligheder, som findes i ethvert Hæfte, ellers nytte? Til Menneskets Forædling bidrage de nok ikke, og Udgiverens Kald til at være Menneskeforbedrer bestyrkes heller ikke derved. — Dog derom engang, naar det Heles Plan kan lægges for Dagen.

II. Religionslærerens Forhold til sin Stand i Selskabet. Et Ord til Ekstertanke. Man behøver ikke at læse mange Sider, for at gienkende den spidsfindige og systematiske Sværmer, Forfatteren af Dagens Anliggende. — For at udlede det rigtige Begreb om Stand i Almindelighed og geistlig Stand i Særbeskethed, gaaer Forf. ud fra den, i mine Tanter høist præfære og ubeviste Grund-

satning: at Mennesket er bestemt til at være et reent Fornustvæsen; og nu demonstrerer han alt hvad han kan, at vore nuværende Stænder aldeles ikke passe til denne Menneskets Bestemmelse, som kræver en høieste Fornustreenhed, "et stort og almindeligt Fornustselskab, hvori hvert enkelt Medlem, og hvert Samsund af flere Medlemmer, virke hvad og hvorledes Guddommen vilde byde dem virke, om den synlig steg ned iblant os." I dette store Fornustselskab kan man ikke uden Modsigelse tænke sig Præster, Dommere, Krigsmænd, blot arbejdende Klasser. "Den Tid vil komme (forsikrer vor Forf.), da ikke som nu, nogle Enkelte skulle føre de øvrige til Gud; nei! da hvert Menneske skal føre det andet til Gud." Og denne Tid bør de Geistlige selv paastynde, og stræbe at giøre sig overflødige. "Vore Præster (siger han) kunde ikke foresætte sig noget høiere Formaal, end det, engang ikke at være, d. e., Ideen om fuldendt Cultur." Men inden denne Cultur fuldendes, bør de ansee sig som deres uopdragne og umyndige Medmenneskers moralske Formyndere og Opdragere. Hvad Pligter der paaligge dem som saadanne, forestiller han med en henrivende Betsalenhed og med en Kraft og Varme, som gjør hans Hierte Vere, isald man fra Phantasiens Varme kan slutte til Hiertets. —

Forresten præker han de samme Lærdomme, som i Dagens Anliggende: om Menneskets Fremgang til uendelig Forædelse og Fuldkommenhed, om Fornusten som det Idel, alle Knæe i Himmelen og paa Jorden skal bøie sig for, om enkelte vise og dydige Personers, og mindre Samsunds Forbindelse for at befordre det store Fornustsamsund og a. m. Ved denne Leilighed nogle usofsigtige Udladelser, saasom Side 205: "ingen maatte være hørt, som vover at erkiende en høiere Myndighed og en høiere Forjættelse end Fornustens" eller S. 219 "tillukkes os den Udsigt paa uendelig Fremgang, da er vor Tilværelse en Grille,

og vi ere vanvittige Duffer i en gruesom Konstaers Haand", eller S. 227 "Forbedringen skal komme ovenfra, siger J. Hvad tænke J vel ved denne Sætning? Eders egen Overbevisning, Eders Fornuft er det høieste og øverste J kunne fremvise os. Foreener Eder om at høre dette Orakel, og den Myndighed som falder i Minene, vil ikke længer afstrække Eder." Fornuften er, hvo tør negte det, den ypperste Gave som blev givet Menneket. Men hvor mange forskellige og ofte heist urimelige Ting Menneket har seet ved dette Lys, vise de græske Philosophers mangfoldige Secter: Nemo ægrotus quicquam somniat tam infandum, quod non aliquis dicat philosophus, siger Varro; og at Fornuften selv, for at gjøre sig gieldende, behøver Auctoritet, have vi seet Exempel paa i de franske Fornuftvise i hine Frankriges forvirrede Tider, da man, for ikke at lade Folket uden al Religion, behøvede at decretare en Gud, og et Liv efter dette Liv med Belønninger og Straffe. Men det hjælper ikke at raisonere med disse Philosopher af historiske, d. e., empiriske Grunde. "Hvad som er, skal derfor ikke nødvendig være." Jeg tilstaaer det. Men det bliver dog sikrere at slutte til det Tilkommende af hvad som er og har været, naar dette kommer overeens med Mennekets Natur, saaledes som vi finde den ved Selvprøvelse og Menneksekundskab hos os selv og andre, end at gribe ubeviste Grundsætninger af Lusten, og derpaa bygge Idealsystemer. Det er det, Cicero kalder: at sniske i Philosophien.

III. Bibliographie. J. D. Michaelis literariske Brevverling anden Deel. Et meget interessant Udtog af en heist interessant Brevverling. Hvad Udgiveren til Slutning, i Anledning af hvad Prof. Müller i Petersborg skriver til Michaelis: "at dersom Lærdom nogensinde skal werde almindelig i Rusland, saa maa Geistligheden efterhaanden vænnes dertil", erindrer imod Hr. Dr. Bastholms Forslag

at gjøre Præsterne til Bønder, at den geistlige Stand efter dette Forslag aldrig kunde frembringe store Mænd, men vore Præster maatte blive til russiske Landsbyepopper, vil nok enhver sande.

IV. Fragmenter af Johannis den Døberes Levnetshistorie. Tildragelsen med Johannis den Døberes Gødsel, som den bibelske Skribent vil have anset for miraculos — thi naar han og hans Tidsaldrende ikke havde anset den derfor, seer man aldeles ingen Grund, hvorfor den skal fortælles, da der intet besynderligt er i, at Folk til Mars avle Børn — forklares her efter Barth's Maneer. Zacarias var gaaet ind i Templet suld af det Ønske, at hans Kone maatte faae en Søn, og forebragte dette sit Hjertes Anliggende tilligemed sin Bøn for Folket. Engelen, han bilder sig ind at see i Templet, er et Phantom, som Nøgen af Nøgelsen, hvormed den Plads hvor han staaer, er opfyldt, foremaler hans opbragte Indbildningskraft. Den Samtale han synes at have haft med Engelen, er en indvortes Dialog i hans Inderside, som han i sin Exaltation ikke kan stielne fra en virkelig Samtale. "Du faaer en Søn, tænker han — det er Herrens Gave — Du skal hellige ham Templets Tjeneste, der vil blive noget overordentligt af dette Barn. Efter Haabet kommer Tvivlen: skal det virkelig gaae i Opfyldelse? — Dog! skal Engelen kunne fare med Legn? Han bliver ilde til Mode over disse Tvivl, og paalægger sig selv den Straf ikke at tale derom. I en Art Ertase gaaer han ud af Templet, og iagttager noie sit selv paalagte Forbud." — "At Prophetien gif i Opfyldelse (siger han), er af physiske Aarsager ikke at undre over. Var Zacarias vis paa at have faaet dette Løfte af en Engel, saa anvendte han uden Tvivl alle sine naturlige Kræfter. I Henseende til Indtrykket var det for ham det samme, som om han virkelig havde seet en Engel." — Jeg har tilforn sagt mine Tanker om dette Slags Forklaringer. For

at undgaae een Urimelighed, maa man giøre sig Klydig i hundrede andre; hvad Eregetiken vinder herved, indseer jeg ikke. Da Zacharias' Stumhed ikke maa være noget miraculøst, saa skal Texten voldtages, og *εση σιωπων και μη δυναμενος λαλειν*, som den mindst Kyndige i Sproget ikke kan oversætte anderledes, end: du skal være taus og ikke kunne tale indtil ic., oversættes: og nu skal du være taus, som kunde du ikke tale. Havde Engelen villet forbyde ham at tale, eller havde han selv paalagt sig Tausshed — endskjondt ni Maaneders frivillige Tausshed af den som kunde tale, var nok, selv af physiske Grunde, et lille Mirakel, i det mindste her en Marter, som man ingen fornustig Grund seer til, hvorfor Zacharias vilde paalægge sig — saa kunde jo Skribenten have sagt: *εση σιωπων και μη λαλησεις*; men *μη δυναμενος λαλειν*, udtrykker aabenbar Taleevnens Berøvelse. — Endnu en større Urimelighed! Naar man forklarer Zacharias' Tausshed som frivillig og af ham selv paalagt; hvad Mening kan da hans Spørgsmaal til Engelen have: "hvortledes kan jeg være vis derpaa?" nemlig at min Hustru skal føde en Søn. — "Du skal være taus, som kunde du ikke tale." Er heri nogen Menneskeforstand? Du skal skaffe dig selv Bished, ved at tvinge dig til at tie i ni Maaneder. — I Oversættelsen af Stedet hos Lucas, har Forsf. ikke holdet sig til nogen vis af være bekendte Oversættere. Derved er en løierlig Feil indløbet i hans Oversættelse, som han ellers let skulde have mærket. Elisabeths Tid (fortæller han) var omme: hun undfangede og fødte en Søn." Naar hendes Tid var omme, var det vel lidt for sildig at undfange. — Han har ledsaget sin Oversættelse med nogle eregetiske Anmærkninger, hvis Vard jeg

overlader vore Skrifstøffere at bedømme. Da jeg saae ham oversætte: "og den hele Folkemængde tøvede uden for, imens han rogede," troede jeg han kunde have fulgt den gothiske Oversættelses Løsemaade, hvilken bestyrkes ved en graff Coder hos vores Dr. Birch, nemlig *προσδεκομενον* i Stedet for *προσευχομενον*; men da han lægger i Bøn til, har han oversat efter den sædvanlige Løsemaade.

V. Joh. II. Forsf. giver en Oversættelse af dette hele Capital, og ledsager den med oplysende Anmærkninger. Saa afvigende den er fra vore sædvanlige Oversættelser, saa kan jeg dog efter min Overbevisning ikke andet end give den mit Bisald, især hvad det foregionne Mirakel med Vandets Forvandling til Biiin ved Bryllupet i Cana angaaer. Forsf. anseer den hele Tildragelse ikke for andet, end en Bryllupsgaade, et Spøg, hvormed Jesus efter sin Tids Etik overraskede Gæsterne. Jesu haarde Tiltale til hans Moder Vers 4, som efter vor sædvanlige Overs.: **Uvinde!** hvad haver jeg med dig at giøre? har forarget Mange, gives her rigtigere: **Moder!** hvad gaaer det os begge an? *) endskjondt Telemachs Tiltale til sin Moder i Odysseen I. 355-59. "gaae du hjem og pas din Baw og din Kok; og see til at dine Piger bestille noget", er ikke mindre haard, og kan allene undskyldes med de Tidens simple Sæder. — Vers 11 oversættes her: "saaledes begyndte Jesus at udmærke sig i Cana i Galilæa, og gav Prøve paa sin Fortrinlighed, og hans Disciple satte sig Tilid til ham". Han viser, at ved Ordet *σημειον* tilkiendegives alt det hvorved noget betydes, hvorved et Tegns gives s. Er. Josva 4-6, altsaa et Kiendemærke s. Er. paa Duelighed, Tænkemaade o. s. v. — Forklaringen over hvad som foregik i

*) Saaledes vidste allerede Struense i sit Fængsel at redde dette Sted imod en vagthavende Officeer, som gjorde sig lystig derved. See Struenseses Dnyvendelse-historie dansk Overs. S 212, item Krit. Journ. for 1772. S. 333.

Tempel, er mere vilkaarlig. Vers 19 oversætter han: "hvad har du i Sinde med det du har foretaget dig?" *σπουδον* er her et Tegn overhovedet. "Hvad vil dette sige? hvad vil du betyde os med dette? Din Iver synes at bebude større Planer." Og nu det Jesus svarer dem: "nebbryder dette Tempel, og inden tre Dage vil jeg opbygge det", og som Disciplene efter hans Død forklarede om hans Legems Tempel og om dets Opbyggelse ved hans Opstandelse, skal disse, "der, hvor de selv skulle raisonere, begaae idelige Feilslutninger", ikke have forstaaet. Forf. forstaaer det bedre. Han forklarer det, at Jesus, indigneret over at see Tempel vanhelliget, udbryder i den stærkeste Affect: "tilintetgiøver dette Tempel — hele denne statutariske Cultus — og inden tre Dage skal jeg paa dens Ruiner opreise Guddommen et værdigere Tempel, stifte en Religionsdyrkelse i Aand og Sandhed". Atter den gamle Bornøse.

VI. I Anledning af et ugrundet Rygte om Forbud mod Repertorium. I en tiak og næsten trodsende Tone forklarer Forf. (vil Gud) efter Kantiske Begreb og i kantisk Terminologi Grundene, hvorfor hans Skrift ikke kan forbydes. Jeg vil ikkun anføre Resultatet. "Statens Hensigt er Cultur til Frihed, men den er ingenlunde Disciplin. "Vær den altsaa høvde Borgerens Eiendom: er Eenheden af alle vort Væsens Realiteter vor høieste Eiendom: er den ubindrede Ret, at forstørre alle vor Aands Kræfter, denne Eiendoms ubetvivlelige Hiemmel, saa vilde Forbudet paa Repertoriumet (saa længe min Talefrihed ikke fornærmer nogens personlige Rettigheder) være et voldsomt Indgreb i Borgerlovenes Uforkrænkelse, i det det satte den menneskelige Aands Perfectibilitet retsstridige Skranke, og derved forstyrrede Menneskets Heelhed. Hvo vover at tillægge den danske Regjering saadan Hensigt? — Forbrød jeg mig nogensinde ved personlige In-

jurier imod min Borgerpligt, saa fortiente jeg haardelig at straffes" — Skulde Hiertet ikke have banket lidet paa Forf., da han skrev den sidste Periode hen? eller har han saa løse Begreb om personlige Injurier, at han kan fradomme en anseelig Embetsmand Dømmekraft paa en tydsk Journalistes Forskring, kalde en Rismand Eyv, beskylde en anden Mand for, at han har tilstøjet sig en geistlig Værdighed som han ikke fortienter: at han kan slaae om sig inden- og udenlands med Landsforradere, elendige Mennesker, infame Uffum, og andre smukke Titler, og dog meene, at han ikke handler imod Borgerpligt, ikke injurierer? Den gode Hensigt, kan jeg tænke, skal undskyldt Alt. Der var en Tid, da man skændte og brændte til Guds Ære; den Tid lader til at vilde komme, da man vil troe sig Alt tilladt, til Menneskets Guldkommengjørelse. Tingen bliver den samme; Sproget og Forsølgelsesmaaden forandrer sig.

VII. Udgiiverens Brevveppling Repertoriet angaaende. Her forekommer 1) et Brev fra Hr. Scheel, Oversætteren af det berømte Wiener Zeitschrift, hvori han besvarer sig over den haanlige Maa- de, hvorpaa man behandlede hans Person i det første Hæfte af Repertoriet. Brevet gier sin Forfatters Værdighed Ære, endskiont denne synes næsten at gaae til Udnyttelse. Man lærer tillige deraf, hvad en Cabale i et saa lidet talrigt læsende Publicum, som det danske er, kan udrette til et Skrifts Undertrykkelse. Han fortæller os, at, da de Kiøbenhavnske lærde Tidender, tilligemed udenlandsk Litteratur og politisk Magazin havde stukket Hovederne sammen for at forfølge hans Oversættelse, standsede dens Udsatning ganske. Skæer det samme ved Rettens Middelt af Regjeringen, saa skriger al Verden over Forsølgelse og Menneskerettighedens Krænkelse. Men mon Folgen ikke være den samme for Litteraturen? og Cabalens Undertrykkelse er saa meget farligere, som den veed at gjøre

sig gjeldende under Navn af offentlig Meening, hvilken i et indfranket Publicum nogle saa forslagne Hoveder have i deres Magt, saa at de kunne nedstyrte og sætte paa Tronen Personer og Meninger, ligesom de lyste. — Udgiwerens Svar er i en høi Tone. Skieldsoord har han ikke brugt; det er ikkun "starke betegnende Ord." Naar han har kaldet Hr. S. en adelig Dreng, saa er dette en Oversættelse af Junker. Men omendkjendt han spaaer, at "saavist som Fornuften omsider seirer, saa vist skal man i Danmark 1895 ikke erkiende Adelskab"; saa er han dog saa ædelmodig, at han erklærer den for en Daare "som haaner et Menneffe, fordi han havde den Ulykke at sødes Adelsmand." Endelig affædiger han sin Contrapart som en bodfærdig Synder, beder ham ikke at synde mere, og "glæder sig at have bragt en Synder fra sin vildfarende Vej Jac. 5, 19. 20." — 2) Den anden anonyme Correspondent, som havde forfikkret Udgiweren af Repertorium, at hans Skrift havde skaffet ham, saavelsom hver Fornuftigtænkende sand Sieleglæde, slipper naturligvis bedre. Han værtdiger ham endog at indføre ham i den kantiske Philosophies Initier, for at overbevise ham om, at Kant paa engang har ophævet Fatalismus, Atheismus og Tvivl om Sielens Udødelighed: Fortienester som Correspondenten ikke vilde troe, at Kant selv vidste noget af. Hvad han ved denne Argumentation vil udrette hos sin Correspondent, veed jeg ikke. Mig forekommer det synderligt, at Kant (som hans Discipel forstærker) vil have anseet som blotte Troesartikle Ideerne om Gud, Frihed og Sielens Udødelighed, men tillige som saa nødvendige Postulater af den rene praktiske Fornuft, at vi nødvendig maa optage dem blant vore moralske Maximer. Naar man saaledes maa have Lov at optage blandt Postulater, hvad der til alle Tider har kostet de skarpsindigste Mænd det største Hævedbrud, saa letter man sig meget Moien med at phi-

losophere. Jeg tænkte ellers ikke, at Troesartikle kunde have Sted i Philosophien. Dog herom og andet mere vil vi vel faae fuld Lys, naar vor Forf. fremkommer med den Lærebog i Philosophien, som han her anmelder, og hvori han af sit Jegs Identitet vil udvikle hele Philosophien.

VIII. Grundlinier til en skriftmæssig Betragtning over Jesu forsonende Død. Gaaer mig som læg Mand intet an, men opjodrer paa det stærkeste vore lærde Theologer til at opbyde al deres Skarpsindighed, Lærdom og exegetiske Kundskab, for at kuldkafe det af Forf. opførte System, som har Niene af at være bygget paa ualmindelig Eregetik og Indsigt i Grundspregene. Thi det vilde være en evig Skam for den danske Geistlighed, om det skulde være sagt den lige i Ansigtet, i Landets Sprog, at den Lære om Jesu Christi fyldestgørende Forsoningsdød i vort Sted (som hidindtil har udgiort det fornemste, om ikke eneste Indhold af de Geistliges Foredrag paa Prædikestolen) "langt fra at være en Deel af den thetisk-bibelske Theologie, meget meer er en uchristelig, gudsbespottelig, Mennefsnatur ren fornedrende Lære: at den, saa sublimeret den end tænkes, vorder Dydens Dvaledrik for hver Menneffe, hvis naturlig-gode Følelse ikke undertrykker dens Indsydelse" — om dette (siger jeg) skulde være sagt den, uden at være blevet paa den kraftigste Maade igiendrevet. Hvad maa Almuen, hvilken man ved allehaande Konstgreb har vidst at spille dette Skrift i Hænder, tænke, naar den ser sine Lærere tie stille til saadanne Ubladelser? og med hvad Hierte vil en Præst kunne foredrage fra Prædikestolen en Lærdom, som har maa vente, mange af hans Tilhørere holde for ugadelig; allerhelst naar man endog i danske Almuekrister har udraabt dette Tidsskrift som et Skrift af unegtelig Værd, som en med meget Ypperligt sig udmærkende Bog, uden at forklare hvori denne

Værd bestaaer, hvori dette meget ypperlige viser sig. Jeg kan derfor ikke fortælle dem som ere Venner af denne Lære, om de, da Regieringen, naar den vil handle consequent, ikke kan forfare anderledes mod religiøse Riittere end mod politiske, og altsaa ikke bruge Magtsprog, om de da ønske, at den dog vilde befale det theologiske Facultet, enten grundigen at igiendrive denne Afhandling, og lade sin Giendrivelse publicere og omsende til alle Landets Geistlige, eller arligen erklære sig for dette slet ikke nye System, og forlange, at en ugudelig, gudsbespottende og Menne-sket fornædrende Lære ikke længer bliver hørt fra vore Præstole. Thi hvem skal vi vente Religionens videre Reformation af, naar det ikke stæer af vore lærde Religionslærere?

IX. *Miscellanea.* Det er nok denne Rubrik, som sælger det Hele, quod totum ducit venditque, hvori opdækkes rundeligen allehaande morsomme Anecdoter, bidende Personalier, pirrende bon mots, kort alt hvad som kan sætte Lunge og Milt i Bevægelse. Jeg vil nævngive de fornemste Ingredienser. Først raisonnerede Udtog af Recensioner over danske theologiske Skrifter i *neues theol. Journal*: her fornemmelig over *Seheimeraad Guldbergs Oversættelse af det N. T.*, og *Pastor Zahles tydske Oversættelse af Conf. Washholms udvalgte Stykker af det G. T.*, begge med en Deel krydrende Anmærkninger under og efter Texten. Dernæst: *Indsigelse mod Hr. Pastor E. S. Sammers gøttingiske Doctorgrad*: et sammelig Misundelsesfoster, som gjør Forfatterens Hjerte lidet Væ. Ikke allene hans Doctordisputats rives ned, men ogsaa hans Person tages jammerligen med,

Ja end ikke hans Fader skaanes. Især synes det at være hans Avindsmænd om at giere, at han ikke skal nyde en dansk Doctors Privilegier, hvorimod han formelig protesterer. Om Disputatsen siges: "at den neppe paa vort Universitet havde hiemlet en aldeles ubekendt Mand den øverste Værdighed i Theologien." Den er rost i gøttingiske Anzeigen, "ingen Under! siger han, det gøttingiske Facultet har jo creeret Hr. H." Den er dog ogsaa bleven anbefalet i Leipziger gelehrte Nachrichten, ikke allene Disputatsen, men ogsaa Doctorens Person. Men hvad? "Disputatsen er skreven i Leipzig." Jeg tvivler ikke paa, at han jo ogsaa vil finde noget at sige mod følgende Journalers Berømmelser, som ere mig forekomne, saalænge den ikke bliver anbefalet i *Alg. Litteraturzeitung*: det eneste literariske Tribunal, hvis Ansæelse han synes at ville erkiende — fordi det har fradsmt *Hr. Biskop Bloch al Dømmekraft* *); og at det her ikke anbefales, vil han vel sørge for. I gøttingiske gelehrte Zeitungen August 1795 anmeldes Hr. D. H. Disputats med disse Ord: "vi anmeldte denne lærde Afhandling, der er skreven med megen Sagkundskab og bestandig Hensyn paa det nyere theologiske Læresystem, som et Skrift der tilbyder den rigeste Stof til videre Estertanke og til frugtbare Undersøgelser. Den geraader sin Forfatter til sand Væ, om og adskilligt kunde erindres imod hans Foresillingsmaade." I tåbingske gelehrte Anzeigen 28 St. 1795 gives vel adskillige Erindringer imod Disputatsen, fornemmelig imod det, at Hr. Dr. H. paastaer, at Lærdommen om Opstændelsen kan uden Skade for Jesu og hans Læres Ansæelse holdes for en blot temporair Idee —

* Jeg læser *Alg. Litteraturzeitung*, men erindrer ikke at have fundet nogen saadan taabelig Udsættelse om denne Mand, hvis Dømmekraft det danske Cancellie skal kunne dømme om, ikke en fremmed Journalist. Jeg har spurgt adskillige, som ligeledes holde dette Blad, men ingen veed at erindre sig at have læst noget saadant.

(en Tanke, hvorfor Repert. Udg. neppe vil angribe ham). Imidlertid roses den dog i det Hele, og Rec. sluttes med disse Ord: "at det hele Skrift paa en Side vidner om Betændthed med flere, især nyere exegetiske Skrifter, saavel som om Flid og egen Estertanke, paa den anden Side om en rosværdig Moderation og Beskedenhed." Denne Recens. er formodentlig af Dr. Storr. Ogsaa i *N. Nlg. deutsche Bibliothek* 18 Binds 1ste St. endskjönt Rec. erklærer, at han for sterke Delen ikke kan bifalde Forf. Meeninger, giver han dog Skriftet dette Vidnesbyrd: "at det vidner om meget gode lærde Kundskaber, om Læsning i de beste ældre og nyere Skrifter over denne Materie, og om en liberal Tænkemaade." Jeg veed vel, hvor megen Værdi man i Almindelighed kan tillægge saadanne Bedømmelser; men de kunne dog altid veie op imod en saa aabenbar uberettiget Recensents Dom, som Udgiveren af Rep. viser sig at være. — Side 357 læses atter et tordnende Manifest imod Kritik og Antikritik. "Man har tilforn, siger Forf., blot spottet over dette Blad; jeg agter at tage Sagen alvorligere. Jeg lader mig ikke tilfredsstille, før Udgiverne af Kritik og Antikritik erklære: aldrig herefter at lade trykke en Tøddel. Ved Gud! jeg skal ellers, om jeg end selv skal gaae til Grunde, bringe det derhen, at store Mænd offentligen skal spørge Danmark, om der endnu kan være Protestantismus i Landet, saalænge man endnu taaler saadanne Præster i Embedet 20. 20." Vilde Udgiveren følge mit Raad, saa lod han enhver prostituere sig paa sin Bis, saa meget han lystede, forvissat, at den sande Frihed (som han vil synes saa stor en Ven af) mere beforders ved Tolarents, end om han bragte det dertil, at faae alle Hoveder under een Hat: den ulykkeligste Forsætning, jeg kan tænke mig i den intellektuelle Verden. — I Repert. 1ste Hæfte havde Udgiveren paa den usordeclagtigste Maade talt om den tydske Oversætter af Paynes

Skrift imod Aabenbaringen; ogsaa giort sig S. 126 en Fortieneste af, at han ikkun nævnedes Begyndelsesbogstaverne af hans Navn, da hans fulde Navn vel havde fortient at nævnes som dens, "der med saa megen Frækhed misbrugte de danske Staters Trykkefrihed." Det var den Mand fræk nok til at sige paa dette Sted, som vidste med sig, hvorledes han selv agtede at misbruge den. Denne Slaansel synes han nu at have fortrudt, og da han tilforn af bare Menneskefærsighed ikke vilde nævne ham tydeligere, end Hr. H. E. A*****, som nyelig er bleven vor Medborger (NB. med større Tryk), faaer han her S. 361 Leilighed at nævne ham med sit fulde Navn, og dog have sin Samvittighed frelst. "I Ephemeriden der theol. Lit. — fortæller han — har Dr. Thieß i Kiel navnet Hr. H. E. Albrecht fra Hamborg som Oversætteren af Paynes Skrift. Efter Schl. Holst. Provincial Berichte lever Hr. A. siden sidste Michalsdag paa sit Gods Kielleng ved Flensborg." Det er at række Morderdolken i en andens Haand, for at kunne tvætte sine egne Hænder i Ukyldighed. — Og saadanne Folk vil forbedre Moraliteten! og arbejde paa Menneskets Forædelse!

Jeg slutter denne Anmeldelse med to Wade mecum's Anecdoter. "En Forlægger indleverede (til Censorerne i det Østerrigske) Manuscriptet til en Lærebog i Trigonometrien, som ikke blev tilladt at trykkes. Paa Forespørgsel, hvorfor? blev ham svaret: at Undersøgelser over Treenigheden engang for alle vare forbudte." — "I den sidste Krig imellem England og Holland, havde begge disse Stater anordnet en Bededag. Hollændernes indsaaldt 8te Dage for Engellændernes. En Domine i Amsterdam, som ikke vidste hvorledes deres Høimægtigheder stode sig med den Herre Zebaoth, sandt det nødvendigt at fortælle ham: hvorlunde Engellænderne om 8te Dage vilde lyve ham det samme for. Men, blev Mynheer ved: troz dem

ikke, de nærme sig dig med løgnagtige Tunger." I blandt den Mængde Anecdoter, især angaaende enkelte og endnu levende Personer, som ere sammensamlede fra alle Sider og uden Auctoritet ansatte, er det ikke at undre, om adskilligt maatte indløbe, som kunde behøve Rettelse. Jeg kun for at giøre Forf. opmærksom paa sine Kilder, og ikke for Rettelsens Bigtigheds Skyld, anmærker jeg, at Hr. Justitsraad Lütken i Helsingør ikke er den som var bestemt til at være Præst, og som hans værdige Fader tænkte paa, da han skrev: en aldrende Faders sidste Ord til sin Søn ic., men hans yngste Broder i Søetaten.

* * *

Dette var allerede skrevet i October Maaned f. A., og bestemt til at trykkes i sidste Hæfte af forrige Aargang, men kunde ikke rummes der. — Imidlertid er i Begyndelsen af dette Aar udkommet:

Repertorium for Fædrelandets Religionslærere. Fjerde Hæfte. Si non vultis pug-nare, licet fugere. Seneca.

hvilket jeg tager med her, da det slutter den første Aargang. Det mærkelige Motto, saavelsom dette Hæftes Magerhed, synes at bebude Repertoriets Endeligt. Forf. drog til Feldts imod sit Fædrelands Religionslærere, — som han vilde have Mine af — for at rense og forbedre sit Fædrelands Religion, — som alle hans Maneuvrer have vist — for at fortiene sig en Lommeilling, eller, naar dette ikke lykkedes, for at faae sig en Martyrkrone. Da ingen af Delene vilde saa ret gaa: vore Præster ikke vilde lade sig tvinge til at subscribere, og vort theologiske Facultet, som Martyrkronen skulde ventes fra, ansaae Skriftet uværdigt til at sætte Regieringen i Bevægelse for; saa siger vor kække Skribent: nu da! dersom **J** ikke vil slaas med mig, saa kan **J** tage Slutten,

J Stakler, jeg vil ikke have videre med Eder at giøre — eller om det skal hede: saa vil jeg tage Slutten, ikke længer opholde mig paa Balpladsen, og som en Don Quixotte segte med Beirmeller.

Ingen af de mange tillokkende Materier, hvorved vor Forf. i Avertissementer og Umslag og Noter har søgt at overtale sine Landsmand til at subscribere, maa man vente sig i dette Hæfte. Det indeholder:

I. Epitaphium monstri cujusdam apud Danos vulgo dicti — — —, terræ & tenebris mandati, i Munkelatin; hvilket er tilskrevet det respective Sørgehuus, det theologiske Facultet i Kritik og Antikritik. Han anseer dette Gravskrift for saa vittigt og vigtigt, at han opfodrer nogen af vore Digtere til at give en localiseret Oversættelse deraf; i Mangel heraf agter han selv at meddeele en prosaisk Oversættelse i Lapidarstil, med oplysende Anmærkninger.

II. Om de Bastholmste Forslag. Først et Udtoq af Recensionen over Hr. Dr. Bastholms Bog i Prof. Paulus' theologisches Journal; tilligemed et Tillæg (III) til denne Bedømmelse af Prof. Paulus selv, hvort han søger at vise, hvorledes en **A**nenesteven kunde falde paa, ved at betragte de fleste Religionslæreres Kundskab som den nu er, at krave saa lidet af en Folkelærer som Hr. B. kræver. Endelig en Efterskrift af Repertoriets Udgiver, hvort han siger Ja og Amen til sin Lærers foregaaende Betragtning, og i det Øvrige syffelsætter sine Læsere, efter sin Sædvane, med sit eget kiære Jeg, fortæller os, at Hr. Dr. B. er hans personlige Belynder, sient han aldrig har fodret eller oppebaaret en Velgierning af ham; thi "sin Lykke skylder han sig selv", fortæller os, at han er en Videnskabsmand, og at det er hans Pligt at vaage over, ne quid republica detrimenti capiat: at han er Præsters offentlige Lærere i Danmark: at Philosophiens, Theologiens, den gamle Literaturs, og de skienne Konsters Studium

har i mange Aar været hans udelukkende Beskæftigelse: at han ofrede Formue, Helbred, alt hvad man i Forsalene kalder Udfigter, for at uddanne Religionslæreren til *παις εγγυον αγαθον*, og at han besidder et Mod, som trodsr alle Skiebne's Luner. Han forbeholder sig sin endelige Erklæring i denne Sag, og vil oppebie, saavel at Aeterne sluttes i vort Fædreneland, som fremmede, uinteresserede Censurers Domme, da han er overbevist om, at disse i Henseende til den omtvistede Punct om Religionslæreren's Dannelse vilde stadfæste hans præliminaire Kiendelse. — Taler ikke denne Mand, som om det danske Publicum havde erkendt hans Domstol for den øverste Instants i theologiske Stridigheder? Overalt hvad behøve vi at oppebie Fremmedes Domme? Skal vi ikke selv kunne domme? og mon man ikke allerede i Danmark har bestemt de Bastholmste Forslages Vardi?

IV. Fremmedes Kundskab om Fædrenelandets philosophisk-theologiske Litteratur. Disse Fremmede beløbe sig til de tre Hrr. tyske Professorer, som udgive den ovenansførte theol. Journal, hvoraf Udtoge meddeeles af nogle smaa, mest de bastholmste Forslag angaaende, danske Skrifter, som man i Danmark har lagt lidet Mærke til: foruden disse, over Hr. Dr. og Prof. Hansens Afhandling om en Religionslærers Gravitet, og først og sidst over Hr. Bergers Dagens Anliggende. Men hvad om nu Repertoriets Udgiver selv — som efter et almindeligt Rygte skal være en dansk Student, der svarer imellem Jena, Göttingen og Altona, og har sine Colporteur-paa adskillige Steder i Danmark — var den som selv leverede Recensioner over danske theologiske Skrifter til den theol. Journal — Personer som kiende de ovennævnte Professorer personlig, forsikre mig, at ingen af dem forstaaer Dansk —; saa spilles os en artig Komædie med Fædrenelandets philosophisk-theologiske Litteratur, og Fremmedes Kundskab om samme. Og

naar saa Hr. Niels Kiegels paa sin Side søger at prostituere vore Lærde hos Fremmede for deres geometriske og hydrostatiske Indfigter; og andre drive samme Spøg i andre Litteraturens Sag, saa skienes let, hvilke alvorlige Følger dette Gøglerie kan have for vore Skribenters Ære, og at det er en Sag af yderste Vigtighed at forbygge dem. Jeg kiender ikkun et Middel, og det er, at Universitetets Lærere foreene sig om at udgive lærde Efterretninger om danske Skrifter, der saaledes udmærke sig i Fuldstændighed, Grundighed og Upartiskhed, at Fremmede som vilde kiende vor Litteratur, med Sikkerhed kunde henvende sig til disse, og undvære alle andre Suffleter, fremmede eller indfødte. Jeg holder et saadant Institut for saa vigtigt og nødvendigt, at jeg troer, Universitetets Durksigtige Patron vilde giøre sig heilig fortient af vor Litteratur, ved at opmuntre og understøtte det. — Men jeg kommer tilbage til min Skribent. Jeg har sagt, at Dagens Anliggende er et af de danske Skrifter som ere recenserede i Paulus' theol. Journal, af hvilken Recension her gives Udtog. Disse Journalister, tillige med deres Echo, Udgiveren af Repertorium (isald han ikke selv giør den ene Person i denne Trinitet, eller den fra Triniteten udsendte Kraft, som skal oplyse det formørkede Norden) indsee nu det, jeg strax erindrede imod de af Hr. D. foreslaagne Selskaber til Almueoplysningens Fremme. "Slige Selskaber (siger den sidste med Rette) aule en forvendt esprit de corps, som blot søger sit Eget, og ikke det Mennekehedens er." Imidlertid udfylder han dog sin Ven til Slutning saaledes. "Fors. saae Tidsalderen i Hunkspeilet i Steden for at see den i Microscopet. Det er endnu ikke aabenbaret, hvad vi skulle vordre — vi vente en nye Jord, paa hvilken Detsfærdighed skal boe. Det haaber Fornuften, det forjetter Skrifter." Jeg lægger til: Det ventede man paa længe før og ved Christi Komme; men Menne-

skeden er bleven ved at gaae sin vante Gang, uden at bekymre sig om disse, uidentiviol velmeenende Drømme. — Hvad Udgiveren i Slutningen af denne Rubrik sværmer om en seivende Laocoon, som skal være Symbolet paa vor ædlere Tidsalder, der skal faae Seier over Overtroe, Vantro og Herkesdespotismus, forstaaer jeg ikke. Laocoon blev jo et Offer for Slangen tilligemed sine uskyldige Børn. Snarere kunde det være Symbol paa Martyrskabet, som disse Herrer længes saa meget efter, og havde gandske vist ventet at faae i Danmark.

V. Om Typologien. Endelig en Rubrik, som kan fortjene at læses, men som jeg haaber, vore fornuftige Theologer ikke behøve Oplysning af. Resultatet er: "Typologien er ørkesløse Theologers Hierne-spind; hvo der spilder sin Tid paa slikt, misliender Religionens Aand og opholder Mennekeheden Fremgang til Sandhed."

VI. Udgiverens Brevvevling. 1) Udgiv. Brev til det theologiske Facultet, hvori han opfordrer dets Medlemmer til offentlig at bekendtgjøre den det af det Kongl. danske Cancellie, efter et almindeligt Rygte, affordrede Erklæring over Repertorium. — Er skrevet i Udg. bekendte puffende Tone. Han forstærker her: "at Nationens ædleste Mænd interessere sig for Repert. Skæbne. 2) Til Hr. Biskop Balle, i Anledning af et Rygte, at adskillige anonyme Breve vare indløbne til Biskopen, som anmode ham om at bevirke Repert. Confiscation, og at Dispen omsider, da han havde faaet et Brev fuldt af fornærmelige Ublædser om hans Narvaagenhed, havde indsendt alle disse Breve til det danske Cancellie tilligemed sin Erklæring. Denne Erklæring tilligemed Brevene, er han dristig nok at forlange af Biskopen til offentlig Bekendtgjærelse. 3) "Det var et af mit Livs styrkende Gieblikke" — saaledes indleder Udgiveren dette Brev — "der overraskede mig med følgende anonyme Brev"

Brevet er skrevet i en sand ditheyrambe Tone, og man har Aarsag paa mere end et Sted at tilraabe Forfatteren: qvo te Bacchus rapit, plenum sui? in qvæ devia? Man høre Begyndelsen: "Jeg siner det klarligen, det straalende Tempel, hvor i Dagens Komme renere Aander, Væsener som beskue Udødelighed og Frihed, skulde forkynde den Guddom, som er, og som var og som evig skal være. Jeg lever den med al min Kraft, den evige Dag, da Mennekeheden fuldendt og evig skal eene sig med sit lyse Udspring."

"Og det, at jeg siner det straalende Tempel, og det, at jeg lever den evige Dag: det forkynder jeg Verden. Og om jeg hensvandt, og om Forkyndelsen eene bar Vidne om mit Væsens Tilværelse, er ikke Forkyndelsens Gieblik mig allerede en Evighed?" Vel falder Tonen noget i det følgende — og hvad mennekelig Hierne skulde længe kunne udholde saadan Eraltation? — men jeg troer dog neppe, at man af disse tre Blade skulde kunne distillere tre kloge Tanker. 4) Hvad her siges — ogsaa efter Foregivende, i Anledning af et Brev til Udg. — sigter til at forebygge, at man sætter Udg. i Klasse med Bogtrykkersvend Stephensen, hvis forargerlige Piece Cancelliet lod confiscere, og Forf. straffe med Arrest. "Det er en himmelhøi Forkiel (siger han), naar Udg. af Repert. i en Samtale med Videnskabsmand, med Præster, anstiller Undersøgelse over Dogmerne." — Men, naar nu denne Samtale er trykt, trykt i Landets Sprog, offentlig solgt, og ved alle mulige Konstgreb anpriset og udbredet; hvad hindrer da dem, der ikke ere Videnskabsmand, ikke ere Præster, at læse den ligesaavel som disse? Alvorlige Undersøgelser over Dogmerne ere hidtil meget saa i Repert.; disse skulde jeg intet have imod, naar de bleve fremsatte i en beskeden og undersøgende Tone. Men er det Undersøgelse, naar Udg. strax i Fortalen til første Hæfte staaer om sig med saadanne Magtsprog: at Christi Guddom er en theo-

logisk Spidsfindighed; at den Hellig Aand er en Mul-
litet; at der i det høieste Bøsen hverken er Trinitet
eller Binitet, men Unitet; at Christus selv har opfyldt
Spaadommene, og disse ikke paa ham ere blevene op-
fyldte; at Mirakler lade sig naturligen forklare o. s. ?
eller stemme disse Magtsprog ikke Læseren strax til at
fatte Mistroen til disse Dogmer, førend de undersøges?
Nu de haanlige Ubladelser mod Dogmerne selv, hvor
ingen Undersøgelse har Sted, saasom om satisfactio
Christi vicaria S. 106, om Bibelens Inspiration
S. 109 o. s., fæde de ikke den kolde og fordomsfri
Undersøgelse, og indtrage Læserne strax imod Dogmer-
ne? Jeg vil ikke tale om hans Udfald mod den høi-
og velærverdige Pøbel som foredrager Dogmerne;
denne burde dog først belæres, førend overføres med
Skieltsord. — Lad os nu see den stakkels Bogtrykker-
svend i den anden Bøgtstaa. Udg. havde sagt, at der
var stor Forskiel paa "naar han o. s. v." og "naar
en ørkesløs Bogtrykkersvends Letsindighed." — Let-
sindigheden er nok, efter det anførte, den samme hos
begge; men en ustuderet Bogtrykkersvends Letsindig-
hed kan nok ikke gjøre den Skade hos Almuen, som
en studeret Mand's, der udgiver sig for Præst — "ikke
kaaner den Enfoldiges Samvittighed, men for en fi-
den Fordeel af 4 Rdlr." — skulde hans Forseelse maa-
ske været ringere, naar han havde vidst at udbringe sin
Fordeel høiere, udbringe den til Levebrød? — ned-
river det, i hvis Sted han ikke formaaer at bygge
noget bedre." Men Udg. af Repert. veed at bygge
noget bedre i dets Sted han nedriver! Vi tale
om den Enfoldige; thi for den Oplyste vil Forsk. dog
vel ikke troe at have sagt noget Nyt, eller noget som
denne ikke for længe siden har vidst eller kundet skaffe
sig at vide af engelske og tydske Deisters Skrifter. Og
den Enfoldige tænker han dog vel ikke at kunne give
Giengjæld for hvad han berøver ham, med Kants og
hans Disciplers ilde fordeiede Kategorier og Philoso-

phemer! — Jeg vil ikke fortsætte min Commentar over
den af Udg. dragne Sammenligning imellem sig og
Stephensen; jeg befrægter, man maatte til Slutning
sige det samme om ham, som han meget vittigen siger
om Stephensen og hans Lige: "De udbrive Satan
ved Beelszebub." Forresten lover han at ville omtale
den mærkværdige Proces imod Stephensen i et af sine
næste Hæfter, og da at drøfte Generalskifalens Deduc-
tion, "og gjøre ham navnkundig udenlands, som en
Daniel i den borgerlige Ret, som den største af alle
Europas levende Generalskifaler." Det er en fatlig
Mand; denne Repertoriumskriver; han bærer et tve-
egget Sværd, hvormed han hugger ned for Fode, paa
tydsk og paa dansk.

VII. Miscellanea. Svarer til sin Titel. Et
Kussumsnuff af de forskelligste Ingredienser. — Om
Hr. Engelbrechts Fortienester af det coptiske Studium:
ved samme Leilighed en Snært til de theologiske Pro-
fessorer. — Om Generalskifalen: Udg. agter af Job at
bevise, at Satan var den første Generalskifal. — Om
Bibliotheksecretair Nyrups Beretning om den danske
Almues Morfskabslæsning: ved den Leilighed egne
(meget rigtige) Tanker om Almuens Bibellæsning, om
Almuebøger i Almindelighed, om det populære Fore-
drag og a. — Alt imellem en Indbydelse til Publicum
at berige Repert. med Bidrag.

Naar jeg nu efter at have giennemgaaet den
første Aargang, skulde angive Repert. Plan, saa vide
ste jeg ikke stort at nævne nogen anden, end den jeg
allerede har nævnet i Begyndelsen af det sidste Hæftes
Anmeldelse. At mercantile Hensigter have haft en
vigtig Deel i Anlægget, vise de mange Krumspring,
Udg. har anvendt, for snart ved Gasconader at til-
lokke, snart ved Dragonader at tilkrække sig Sub-
scribenter: den Interesse han har søgt at tillægge sine
Bestræbelser, hos en Deel af Publicum ved at udraabe
dem som sigtende til Christendoms og Moralitets Be-

fordring, hos en anden ved Personaler og pirrende Anecdoter; og endelig den Uvisshed hvori han har stræbt at holde Publicum i Henseende til Udgiverens og hans Medarbejderes Personer, ved at blande sine Læsere med Siigler = Avertiffementer og Rhodomontader.

Nyt vil den ikke finde, som er bekendt med den theologiske Literaturs Gang i Tydskland i de sidste 30 Aar, af tydske Journaler, hvis Echo Udgiveren er. Ja undertiden synes han endog at have meddeelt os sine Collegie = Hæfter lige saa varme, som han havde optegnet dem hos Professore; hvorpaa jeg allerede har anført Exempel. Hans Tone er kraft og kuffelig (impofant); hans Sprog har Mine af at være lærd, ved de mange philosophiske Konfard han betiener sig af, og disse figurlige Udtryk hentede af allehaande Konfter og Videnskaber, hvilke i det mindste ikke tiene til at gjøre Sproget populært, saasom Talens egen Pathognomik, den lærde Castradtskant, Virkningers æquatoriske Størrelse og fl. Imidlertid skal det ikke være mig imod, om Forf. vedbliver at meddeele os de Opdagelser han gjør paa tydske Bund i Henseende til den theologiske og philosophiske Literaturs Fremfærd, naar det kun skeer med Beskedenhed og Agtelse for Publicum, at han ikke fordærver Sæder og Tænkemaade, imedens han arbejder paa Forstandens Oplysning. Vi have dog stedse hentet vore Ideer i denne Literatur fra Tydskland, og bør fra samme Kilde vente deres Reform eller Modificationer.

Forføg om en Høiskoles Anlag i Norge efter den af et Selskab i Christiania fremsatte Priisopgave. Et Priis skrift af *Christen Pram*, Secreteer og Archivar ved General - Land - Oeconomie- og Commerce - Collegium i Kiöbenhavn. Christiania 1795. Trykt hos Jens Örbek Berg,

Det er dette Skrift, som den første af de Premier blev tilkiendt, hvilke et Selskab i Norge udsatte for

den bedste Afhandling om et norsk Academies Indretning. Skriftet holder mere, end Titelen lover. Forf. bindar sig ikke noie til sin Oienstand, det norske Academie, men udsøber i det hele Undervisningsvæsen, og samler hvad de bedste, især nyere, Skribenter have sagt om Menneskets videnskabelige Kultur, med en Fuldstændighed, at næsten ingen vigtig Punkt i Undervisningen er gandske forbigaaet. Jeg anseer denne Deel af Skriftet for den vigtigste; ikke at den der har Læsning i pædagogiske Skrifter, vil finde meget Nyt, men det giver en behagelig og tillige instructiv Læsning, at have de kyndigste Mands Erfaringer og Resultater samlede under een Synspunkt, og at kunne oversee deres Forbindelse. Dette Oversyn lettes meget ved den fuldstændige *Conspectus* over Værkets Indhold, som Forf. har sat foran. — Dog! Skriftet fortiener en nøiagtigere Revision, allerhelst da mange Læsere kunde lade sig afstrække fra at læse det, ved Foredragets noget besværlige Ordvrighed og Vitløstighed, og Stilens paa somme Steder noget tunge og forviklede Periodebygning; i hvorvel man tydeligen seer, at Hr. Secretair Pram i dette Arbeide har anvendt større Flid paa sit Sprog, end man ellers er vant af hans profaiske Arbeider. — Det paaberaabte *Conspectus* gjør, at jeg ved mange Capitler kan indskrænke mig til enkelte Anmærkninger, uden at gaae ind i den udførligere Detail.

Første Cap. om Underviisningsvæsenet i Amindelighed fra S. 1 til 66. Forf. antager tre Slags Underviisningsinstituter: Almue = Skoler, dem vi Danmark kalde danske Skoler, lærde Skoler, og Universiteter. — Hvad S. 6 følg. siges om Realskoler, er løst og utilfredsstillende; ikke engang et tydeligt Begreb om dette Slags Skoler. Det samme gielder om hvad som strax efter forekommer om Forskiellen imellem instrumental og real Kundskab, hvor mange urigtige Begreb, som til Skade for Sprognes

Etadium ere i Omfob, havde været at berigtige. — S. 31. forekommer en rigtig Anmærkning af Selskabet, som har bedømmet Præiskriften, om Nytten af den grammaticalske Undervisning i de lærde Sprog, endog for dem, der ikke kunne bringe Kundskaben i de lærde Sprog til en vis Fuldkommenhed. — Den egentlige lærde Undervisning vil Hr. Forf., skal tage sin Begyndelse med et Barns første eller tolvte Aar, da man imidlertid skal have kunnet faae Visshed om dets Sæleevner, og tillige, om dets udvortes Udfigter taale dets Bestemmelse til den lærde Stand. Denne Alder troer jeg ogsaa kan antages, naar de første Forberedelses- eller Almue-Skoler ere saaledes indrettede, at Børnene deri ere oplærte i de almindelige Kundskaber, som Forf. kræver af disse Skoler S. 22, 23. Men skal man først tage disse Kundskaber med i de lærde Skoler, saa vil et Barn læt kunne drive nogle Aar hen i disse, førend man med Visshed kan bestemme, om det er sikket til at nyde en lærd Opdragelse eller ikke. Jeg har derfor stedse paadrevet, at man intet skulde foretage med vor lærde Skolevæsen, førend man fik vore Almue- eller Danske Skoler satte i den Stand, at de kunde levere de lærde Skoler Subjecterne saaledes forberedede, og med saadanne almennyttige Kundskaber forsynede, at man ikke allene kunde domme om deres Sæleevner, men ogsaa have en sikket Grundvold, at bygge videre paa. Skal disse almindelige Kundskaber først bibringes i de lærde Skoler, saa besyngter jeg, det vil blive et Chaos, som mere vil forvirre, end oplyse, og at den lærde Opdragelse derved vil tabe. — Smukt og sandt foreslilles S. 36 den unge Lærebegjærtiliges Forlegenhed og Raadvildhed, naar han efter den Forberedelse han har faaet i Skolen, kommer til Universitetet, hvor han paa egen Haand, uden al Veiledning, skal gaae videre frem: "sluppen (siger han) inden for Døren i Visdommens Adyier, seer han for sig et Tempel, stort som en Verden; men

han seer det afdeelt i Hvalvinger; han seer for sig mange Veie og Gange, som læt alle forekomme ham at være Jrgange, uendeligen sammenslyngede; der er lys og blid Dag hvor han seer hen, men selv Lyset er mange Steder blindende (blændende), og han veed, at, naar han end gaaer under best Veiledning, den retteste vei, kan dog hele Levcaalderen udfordres, ja ei være tilstrækkelig for at vandre den til Ende, naar han ei vil lade ligge urørt det meste, og maa skee det bedste, der paa Vandringen var at optage. Meget besyngteligt, at han under disse Betragtninger glemmer reent at gaae videre frem, eller gaaer, forvirres, opbagende sin Forvildelse gaaer snart reent ud igjen, og spilder saaledes Fruigten af al de henfarne Dages endog fortreffelig brugte Tid."

Med disse Betragtninger gaaer Forf. over til det tredje Slags Oplysningsanstalter, Universiteterne, forsvare disse Instituter imod Trap, Treschow, og Andre, siger sine Tanker om Hr. Dr. Treschows academiske Gymnasier, hvor til denne vilde have de norske Stiftsskoler ophæiede, hvilke han ikke bifalder; men hans Grunde overbevise mig ikke. "Hvorledes (spørger han) kaffer man anstændigt Lovbød til Lærere ved 4te saadanne Instituter, naar man har Noie med at finde, hvor det skal komme fra til eet." Dette Spørgsmaal kan synes besynderligt af en Mand, der selv anseer det som en Disag, der ikke engang veekommer Opgaven om det norske Academie, at undersøge, hvorfra Omkostningerne til dets Oprettelse skal komme. Imidlertid kalder han disse Gymnasier vigtigen Universiteter, med hvilke de aldeles ikke kunne liges. Man behøvede langt fra hverken det Antal af Lærere, eller af andre Betiente, som behøves til et Universitets Sammenholdenhed, ikke det Apparat af Bøger, Instrumenter o. s. v. Man skulde her ikke bringe nogen Videnskab til Ende, som desuden aldrig bringes til Ende ved noget Lærerinstitut, man give det hvad Navn

man vil; men ikkun lægge Grundene i Sprog og Videnskaber saavidt, at man kunde fritages fra de ved Kiøbenhavns Universitet brugelige Forberedelsesexaminer, og strax berede sig her til sin Embedsexamen, eller de som ikke agtede at tage nogen Embedsexamen, fortsatte deres andre Studeringer paa den i det academiske Gymnasium lagte Grund ved det Kiøbenhavnske eller et andet Universitet. Saadan en academisk Classe behøvede i mine Tanker ikke at besættes af flere end tre til fire Lærere, hvoriblandt kunne med nogen Forøgelse i Løn tages de af Skolens allerede forhaandne Lærere, som dertil vare duelige. Denne nye Indretning regner jeg for hver Skole paa 1000 Rdlr. aarlig, hvilken Sum vel maatte kunne tilveiebringes, deels ved frivillige Tilskud, deels af den Kongelige Gavnlighed. Hvad de frivillige Tilskud angaaer, da bør man vente, at Nordmanden vil være villigere til at bidrage til en Skoleforbedring, der vilde udbrede det forventende større Lys mere ligeligen i Riget, end det kunde ske ved et Academie, hvilket vilde blive nyttigst for den Egn hvor det blev oprettet, og neppe udstrække sin Gavnlighed over hele Riget, især naar det ikke kunde indrettes efter noget stort Model. Bidraget af den Kongelige Kasse kunde vel ikke blive saa trykkende, naar dertil kunde tages adskillige i Norge forhaanden værende Fonds, saasom Seminariets Kapital i Bergen, nogle af de angelske Legater i Trondhjem, m. s., hvilke hver paa sit Sted kunde anvendes til Stiftsskolens Udvidelse. Overalt et Bidrag af den Kongelige Kasse bør Norge nu saa meget mere gjøre Regning paa til sit Oplysningsvæsens Forbedring, som det ingen Nytte kan have af den Indbyggernes tilstaaede Tilladelse, at lade deres studerende Ungdom immatriculere hos dem selv, for siden at lade dem blive saa længe under Foraldres og Venners Opsyn, indtil de modne af Aar og Forstand kan med større Sikkerhed sendes til Kiøbenhavn for at tage deres Embedsexami-

ner, og tilligemed samme lade sig overhøre i de Forberedelseskundskaber, som nu udfodres til begge den philosophiske Examens Prøver. Dersom dette længere Ophold i Fædrelandet skal være den norske studerende Ungdom til Nytte, eller rettere, dersom ikke deres videnskabelige Cultur skal tabe ligesaa meget, som man antager, at deres Moralitet derved vil vinde (hvilket dog er underkastet store Tvivl); saa maa der nødvendigvis sørges for, at de i denne længere Tid blive ved at bygge fort paa den i Skolerne lagde Grund, og ikke opsatte dette, indtil de komme til Kiøbenhavns Universitet: hvilket rettest synes at kunne skee, ved den i hver Stifts Skole foreslaagne academiske Classe. Forf. erindrer videre imod dette Forslag, at man ikke vilde kunne lønne de nye Lærere saaledes: "at Mand af Duellighed vilde opofre sig for Livstid til disse Poster, men i det høieste bruge dem saa at sige, til Læreklude, og forlade dem, saasnart de vare blevne duelige til noget Bedre." Det uædle Udtryk af Læreklude fra draget, seer jeg ingen Ulykke i, at en Mand i en mindre Virkekreds gjør sig duelig til en større; tværtimod var det ønskeligt, om disse academiske Gymnasier kunde ansees som Seminarier for Universitetet i Kiøbenhavn, hvor man ofte har været forlegen nok for at faae de afgangne Læreres Plads besatte, og undertiden været nødt at tage sin Tilflugt til Fremmede. Støre Lønninger gjøre ikke altid de duelligste Lærere. Overalt antager man jo ikke, at den studerende Ungdom i Norge skal afsløvere sit Cursus i Videnskaberne ved de norske Gymnasier, men at de siden ville søge til Kiøbenhavns eller et andet Universitet for at uddanne sig videre. Endskiøndt, hvad skædede det, om de kunde lære Alt, hvad de skulde, i Norge? og hvorfor skulde dette Tilfaælde ikke være mueligt? Bør alt for tidlig døde Lærer i Mathematiken sal. Prof. Geuss's havde ingen anden academisk Undervisning nydt, end den han havde søact i det academiske Gymnasium i Altona.

— Det øvrige af dette Cap. bestaaer i en vidtløftig Note, hvori Hr. Sek. forsvarer sine Tanker om Unødvendigheden af Facultets-Indelingen imod Selskabet som har bedømmet hans Afhandling. Jeg har sagt min Mening kortelig om denne samme Sag i Anledning af Hr. Prof. v. Eggers' Priissskrift, og finder den ved de her vidtløftig udførte Grunde end mere bekræftet. —

2det Cap. *Hvo skal undervises paa Høiskolen? S. 66-108.* Her gøres Beregning paa de Kongelige Embedsmænd og Betiente i Norge, som endog efter de bestaaende Anordninger bør have videnskabelig Kultur, og have aflagt Prøve paa samme ved Universitetet. Disses Antal finder Forsf. at være 634 Personer, og naar dertil lægges de Nordmand, som sædvanligst bruges i Collegierne i Kiøbenhavn, begge Nigers Regieringsføde, hvilke han anslaaer til 120, bliver det hele Antal af saa kaldte studerede Betiente omtrent 750 Personer. Men da der dog gives endnu adskillige andre Betieninger, som nu vel største Deelen besættes med læg Folk, men som det dog var ønskeligt, om de vare besatte med Mænd af videnskabelig Kultur, hvilke Regieringen ogsaa giver Fortrinet, naar de findes, saasom de mindre juridiske Betieninger, Fogderier, Postmestertjenester, Soldbetieninger o. s.; saa udbringer Forsf. en Liste af henimod 1400 Embeder, "som Norge burde kunne besætte med Mennesker, der havde lært i det mindste noget mere, end det hvert Almuesmenneske maa have lært, for ikke at være Samojed." — Disse med megen Flid gjorde Beregninger vil jeg aldeles ikke modsigge, men itkun spørge: om det deraf dragne Resultat nødvendig fører til et Universitets Oprettelse i Norge? Jeg seer ikke, at deraf følger andet, end at Norge, som ethvert andet civiliseret Land, bør have gode Oplysningsanstalter, isald det savner dem, og især gode Borger-skoler, som dem, hvor Grunden bør lægges til al, endog

videnskabelig Kultur, og med hvilke, naar de ere interessede som de bør, den største Deel af de paa Listen opførte Betiente gierne kan være nøiet. Jeg seer ikke engang, hvad Nytte den tilkommende Candidat til en Foged-, Post-, Sold-, Bergværks-Betiening (ikke at tale om Landsmændene, som Hr. Forsf. ogsaa ønsker, maatte faae et Stank af academisk Kultur) kan have af en Høiskoles Lys, med mindre man kunde stifte Reiseskændier for dem, for at giøre dem det mueligt at ligge ved Høiskolen. Den bedste Undervisning disse skal kunne faae, bør de vel have paa Hjemstedet. Og hvad de Studerende angaaer, da troer jeg, som ovenfor er sagt, at naar man vil see ikke allene paa Norges Lærv, men paa Videnskabernes Opmuntring i begge Niger i Almindelighed, skulle disse være bedre tiente med academiske Gymnasier, fordeelte over hele Niget efter den forhen omtalte Plan, end med en Høiskole i et Hjørne af Landet, hvilken det vilde blive vanskeligere for mangen Nordmand at besøge, end Kiøbenhavns Universitet. — Ista S. 73-78 læses et smukt Forsvar for studerede Underbetiente imod dem, som holde dem uskikkede til Affairer.

3die Cap. *Hvad skal der læres ved Høiskolen? S. 108-164.* Forsf. taler først om de Kundskaber, som alle bør undervises i, dernæst om det som enhver efter sin særdeles Bestemmelse bør vide. Blandt de første ere dog mange, som den Studerende bør lære med sig fra de lavere Skoler, og som altsaa ikke høre til Høiskolens Kundskaber, uden for saavidt de her videre bør uddybes. — Til de Grunde Forsf. S. 119 anfører, hvorfor de gamle Sprog, især Græsk og Latin bør læres i Skolerne, kunde flere og vigtigere tilføies; og denne Sag er alt for leseligen behandlet. Det burde have været erindret, at der for den gode Smags Opretholdelse i de skønne Konster og Videnskaber maa være en Norm, der stedse med Sikkerhed kan følges, maa være et Fyr, der til evig Tid kan

lyse for Videnskabernes Dyrkere, og enten holde dem paa den rette Wei, eller føre dem tilbage paa samme, naar en fordærvet Smag har ført dem paa Afveie; og at intet levende Sprog, om det end er bragt til lige saa stor Fuldkommenhed som det Græske og Latinske, og har leveret ligesaa store, eller vel større Mesterskytcker end disse, er skicket til at afgive denne Norm, til at tiene som dette Fyr, efterdi Smagen i et levende Sprog er foranderlig, og den paa hver Tid herskende Smag finder sine Tidsaldrendes Difald: hvorimod de gamle Skribenters Værd er fixeret og kan ikke forandres. I Ludvig den 14des Tid ansaaes Corneille, Racine, Voileau, Moliere, Bossuet og de flere den Tids store Skribenter, for Smagens og Geniets non plus ultra. I Veltaire's Tid tabte mange af disse deres Værdi, og ingen Skribent var i Anseelse, som ikke havde dannet sig i denne store Mandes Skole. Lad os sætte, at de Franke havde i Stedet for de græske og latinske Skribenter indført i deres Klosterkøler til at danne Ungdommens Smag, deres egne Skribenter af Ludvig den 14des Tidsalder, da denne ansaaes for classisk i den franke Litteratur; hvor forlegne skulde de blevet med disse Monarkiets Yndere og Monarkerens Klienter ved deres nuværende Begreb om Fyrsteregering, hvilke, om de end ikke ere frembragte, saa dog vist bestyrkede og fremmede ved den Mand, deres første Revolutionister havde inddruffet af de gamle Grækers og Romeres Skrifter, og de entusiastiske Lovtaler over Frihed, som Græker og Romere, endog naar de mest trykfedes, ere fulde af. Thi Stolberg har Ret, naar han i sin causistiske Lune tilraaber Fyrstedespoterne:

"O! Fürsten, Väter eures Väterlands!
 Gelang' es euch das alberne Gewäsch
 Der Griechen und der Römer alzumal
 Durch Hand des Värtels zu verbrennen —
 Ihr sasset ruhiger auf eurem Thron."

Dog! denne Materie fortiente en egen Udførelse, hvortil her ikke er Sted.

De Kundskaber som kræves af Enkelte, efter deres særskilte Bestemmelse, forklares efter en Indeeling af Statens Embedsmænd i 1) Lærere, hvortil regnes almindelige Skolelærere, Præster og Højskolelærere, 2) juridiske, oeconomiske og kammeralistiske Betiente, 3) Læger, 4) Folk der ikke skulle tiene i Statens Embeder, men kun ved videnskabelig Cultur dannes til nyttigere, lykkeligere og dydigere Mennesker. — Mange Kundskaber er det Fors. fodrer af en Præst: Psychologie, Moral, Æsthetik, Pædagogik, Oeconomie, nogen Indsigt i Medicin og Lovkyndighed, foruden det som egentlig gjør ham til Theolog, hvortil han uomgiængelig kræver Latin og Græsk. "Intet tilstrækkeligt Antal Mennesker (siger han meget rigtig S. 136) kan forbindes til at lære de døde Sprog, dersom Præsterne skal undtages fra denne Forbindelse." Og endnu følgende, herlige Anmærkning. "Man spørge ikke om Nødvendigheden af, at der stedsfe er nogle Grundlærde til; nogle der gaae videre end blot til practisk Brug. "Dersom man ei griber Midler, hvorefter den der skal udmærke sig, maa komme videre end høit nødvendigt, saa bliver selv dette Nødvendige en Sieldenhed. Mediocriteten bliver da en udmærket Grad af Cultur, og det Almindelige rent Barbarie." En egen, men ikke ugrundet Fodring er det, at ingen burde bestemmes til Lærer ved en Højskole, "som saaledes elskede sit enkelte Fag, at han var uvidende om Alt andet." Thi saadan en Lærer forfalder let til at udbrede Foragt over andre Lærdoms Fag, som ikke ere hans. — Det vilde blive for vidtløftigt af følge Fors. til de andre Statens Embedsmænd, og de Kundskaber som sedres af disse, saavel som af dem der egentlig ikke attraae noget Embede i Staten, men dog vilde være oplyste Borgere. Man kan ikke løse hvad her forekommer,

uden at fatte Agtelse for Forfatterens egen mangehaande Kundskab, der har sat ham i Stand til at indlade sig i den Detail, som den saa forskiellige Undervisnings Beskaffenhed, efter de saa forskiellige Forhold og Syner i det borgerlige Liv, krævede, for at sætte alt i det klareste Lys. —

(Slutningen følger.)

Kort Veiledning for Begyndere i det græske Sprog. Kiøbenhavn 1796. Trykt hos Niels Christensen.

I Mæret 1764, da jeg var Rector ved Pædagogium i Altona, udgav jeg en liden græsk Grammatik paa Dansk, bestaaende ikkun af 6 Ark, endda temmelig stor Tryk, hvori jeg dog troer at have samlet de vigtigste Regler, som en Begynder i Sproget bør vide, og foredraget dem paa en kort og fattelig Maade. Det var ingenlunde min Hensigt at gjøre den Muntziske Grammatik, som den Gang var indført i vore Skoler, overflødig, men ikkun at lette den paradigmatiske Deel af samme, hvori Muntze har fulgt Geslius', og de ældre Grammatikers vanskelige *) Methode, som gjøre saavel Declinationernes som Conjugationernes Antal langt større end det behøvedes. Jeg oversatte den ogsaa kort derefter i samme Skikkelse paa Tydsk, og saae den anpriset i de giængseste tydske Journaler, saa som *Alg. Deut. Bib.* 12 Band, og anbefalet til Skolernes Brug, uagtet det ingenlunde fattedes Tydskland paa græske Grammatiker efter allehaande Metoder. At den ogsaa i Danmark har været brugt, i det mindste ved private Informationer,

maa jeg slutte af dens Afgang; ligesom jeg og har haft den Fornøielse at see, at adskillige af vore berømte Skolelærere i deres til Skole-Commissionen om det lærde Skolevæsen indkomne Betænkninger have ønsket den ved en forventende Skolereform indført i vore Skoler. Ogsaa er jeg adskillige Gange anmodet om, at lade den oplægge paa nye, da den allerede i nogle Aar ikke har været at saae. Men mine andre mange Arbejder have hidindtil ikke tilladt mig det; allerhøjest da jeg vel indsaar, at et nyt Oplag burde være fuldkomnere, og især foreges med nogen Synnar.

Det er mig derfor kiært, at en anden har villet paatage sig denne Umage, hvortil jeg ikke har Tid eller Leilighed, og at den uanøinte Forf. af anførte Førte Veiledning har villet (som han siger) fylde det Hul, der ved Afvænet af min Grammatik nu stod aabent. Han har næsten overalt i den paradigmatiske Deel fulgt mig, med nogle saa Forandringer, Tillæg eller Udeladelser. Jeg vil anføre nogle, og sige mine Tanker derom. S. 4. s. 3. kalder Forf. *Ancipites* baade lange og korte. Jeg har kaldet dem snart lange, snart korte, og erindret, at man ikke efter eget Behag turde gjøre dem lange og korte, men at dette betoede paa Brugen, som maatte læres af Poeterne. Denne Regel er her udeladt. S. 6. a) hvor der tales om visse Vocalers Vortkastelse for ved en anden Vocal, er glemt at erindre: at Præpositionerne *πρὸ, πρὴν, ἀπὸ* og *Δατ.* paa i beholde den meste Tid deres Endevocal, endskiøndt en Vocal følger derpaa. Samme S. er 2 Anm. ikke rigtig; det maa hede som hos mig: de Verba *ἴαω, ἴψαω, πείπαω*, contrahere

*) Blandt den Mængde Trykfeil, hvorved Fortalen til denne Grammatik, sermedelt min Frarørelse fra Trykkerstedet, og Correctørens enten Ubekindtskab med min Haand eller Uvænighed til at corrigere, er udkiæmmet, er denne een af de betydeligste, at den muntziske Methode kaldes S. 7 uanselig i Stedet for vanskelig. Endnu et Par saadanne grove Feil vil jeg ved denne Leilighed anføre. S. 16. i det første Maade for latterligste. S. 18 vige Knosium re. for bringe o. f.

og ei til η; ligeledes contraheres χράται til χράται.
 I Læren om Accenterne ere blot de almindelige Regler
 anførte, de besynderlige derimod forbigaæde. Jeg
 veed vel hvad Bærd Accenterne have, og har sagt det
 i min Grammatik; men jeg troer dog, de kunne have
 Nytte ved Nominum og Verborum Flexion, og til
 at adskille visse lignende Ord fra hinanden, og overalt
 tiene til et Hufommelsesmiddel, naar man ikke gaaer
 til Subtiliteter; ligesom jeg anseer det for en Grimace,
 naar nyere Udgivere af græske Skolebøger gandske ude-
 lade dem: gavne de ikke, skæde de ikke heller; thi naar
 man kommer til Digterne, veed man, at disse maa de-
 clameres efter gandske andre Regler end efter Accenterne.
 Vil man udelade dem paa den Grund allene, fordi de
 ikke komme fra Forfatterne selv, men ere Grammatico-
 rum Paaafund; saa maatte man ogsaa udelade alle
 Distinctionstegn, ja lade Ordene løbe i et fort uden
 nogen Adskillelse. — Ved Declinationernes Typi sav-
 ner jeg Endelsernes Adskillelse i Trykken fra Radical-
 bogstaverne, hvilket dog er iagttaget ved Conjugatio-
 nerne, som τιμη τιμης ο. for τιμ — η, τιμ — ης. —
 De uregelmæssige Adjectiver πᾶς, εἷς, πῶλος, μέγας
 havde vel fortient at anføres i alle Casus, som og de
 uregelmæssige Substantiver ἴσθους og γυνή. — De
 uregelmæssige Comperativer ere sørgede med nogle
 som jeg ikke har; men nogle ere udeladte som jeg har,
 saasom καλός, αἰχρός, εὐδρος. — Numeralia ere tillagte.
 — I Temporum Dannelse afviger Forf. fra mig deri,
 at i det Sted jeg deriverer Imperf. og Fut. I mum
 umiddelbar af Præsens, og af disse igien alle øvrige
 Tempora, saaledes at af Imperf. kommer Aoristus
 2dus, af denne igien Perf. Medii; saa lader han
 Aorist. 2dus saavel som Perf. Medii komme umiddel-
 bar af Præsens, hvor ved da ogsaa sker en Forandring
 i adskillige andre Temporum Formation. Jeg over-
 lader til Lærere ved Brugten at bestemme, hvilken
 Formations Måde bør foretrækkes; mig forekommer

min lettere og fatteligere. — Et nyttigt Tillæg er det
 s. 26. af de mest forekommende Verba, hvori nogle
 Tempora ere afvigende fra den sædvanlige Form: de
 ere anførte i alphabetisk Orden. — Men de to vigtig-
 ste Tillæg ere: 1) en liden Syntaxis paa 7 Blade,
 som i mine Tanker indeholder alt, hvad en Begynder
 behøver at vide, sørend han gaaer til Aatorum Læs-
 ning selv. 2) En Forklaring over de fornemste Con-
 junctioner, Adverbier og andre Partikler i alphabetisk
 Orden. —

Overhovedet formeener jeg, at denne Gramma-
 tik fortienter at forjage Golius af vore Skoler, og vil
 usefilbar tiene til at befordre det græske Sprogs Stu-
 dium; allerhøjest naar man kunde vente foranstalter,
 at det Nye Testaments Læsning, som hidindtil for-
 dærver Skoleungdommen saa megen Tid, der nyttigere
 kunde anvendes paa de classiske Skribenters Læsning
 selv, maatte blive — jeg vil ikke sige — forbudet i
 Skolerne (thi det var ubilligt at formeene en Skole-
 lærer, som maaske havde gjort det Nye Testaments
 Eregetik til sit Studium, at gaae enkelte Stykker
 igjennem med sin Ungdom), men dog ikke besalet at
 læses og angives til Examen af alle. Skal denne
 Ustk, hvorimod jeg for 30 Aar siden har talt, især
 med Hensyn til den latterlige Måde, hverpaa denne
 Læsning blev drevet i min Ungdom, og hvorimod nu
 alle kloge Folk tale (ogsaa Forf. af denne Grammatik),
 vedblive med saa mange andre Ustikke, indtil den almin-
 delige Skoleform bliver færdig, saa befrægter jeg,
 vore Philosopher have til den Tid saaledes fuldkom-
 mengjort os, at vi til den Tid behøve hverken Græsk
 eller Latin.

En typographisk Sæthed har jeg bemærket ved
 denne Bog, som let kan forlede en uagtsom Kløber,
 til at ansee den for større end den er. Det er denne,
 at da Bogstavsignaturen ellers pleier ikkun at sættes
 paa hver ottende Blad eller paa hvert heel Ark; saa

staaet den her paa hvert halve Ark, hvorved Arkenes Antal, som efter Eibetallet ikkun beløber sig til 7, efter Bogstavsignaturen udgjør det dobbelte.

VIII.

Det Suhmiske Bibliotheks Forening med det Kongelige.

Det Kongelige Bibliothek har i disse Dage vundet en betydelig Tilvæxt ved det Kammerherre-Suhmiske, som deri er blevet indlemmet. Ingen Elsker af Literaturen, enten i eller uden for Danmark, er uvidende om, hvilken Skat af de sieldenste og kostbareste Bøger den Suhmiske Bogsamling indeholder, og med hvilken Noie og Bekostning Hr. Kammerherren i mange Aar har samlet den. Bøgenes Antal kan ikke med Visshed bestemmes, da ingen fuldstændig Fortegnelse er gjort derover. Men deri ere alle eenige, at næst det Grev-Thottiske, som for nogle Aar ved Auction blev adspaltet, har dette været det talrigste, som en privat Mand har eiet i Danmark, men tillige, at det i Begjærets Kienksomme Valg har overgaaet hint. Denne Skat, som Cieren ikke havde samlet til en forsængelig Tode for Linene, eller som en lærd Luxus-Artikel, men som med den uegennyttigste Opofrelse at tiene sine laeslystne Landsmænd i og uden for Hovedstaden, for hvilke den stod aaben som et offentlig Bibliothek, var Hovedstaden i Frygt for at see i Fremmedes Hænder, dersom ikke Literaturens gode Genius havde indgivet Regjeringen, at den havde tænkt paa

at bevare saadan Skat for Landet, ved at faae den forenet med det Kongelige, allerede betydelige, Bibliothek. H. M. Kongen har tilkjøbt sig den hele Suhmiske Bogsamling for en aarlig Livrente af 3000 Rdlr. til Hr. Kammerherren selv, og 2000 Rdlr. efter hans Død til hans Enkesrue: en Handel, som mere videnskabelig, end mercantil Interesse paa begge Sider har stiftet, og som er lige fordelagtig for begge contraherende Parter, i det Hr. Kammerherren seer sin Samlings ædle Hensigt, at den maatte være hans Fædrenelands Videnskabselskere til Gavn, endog efter sin Død vedligeholdt; og at den Kongelige Kasse ikke besværes med en for bestandig trykkende Udgift. Man tør vente, at vor aarvaagne Overbibliothekar ved det Kongelige Bibliothek, til sin Tid, naar denne nye Bogsamling er bragt i Orden, vil underrette Publicum, hvad det Kongelige Bibliothek ved denne Enhvervelse vinder i indvortes Vardi. Dupletternes Bestemmelse, hvis Antal naturligvis maa blive betydeligt, skal endnu ikke være afgjort.

IX.

Lærde Anecdoter.

(See XVII. Beilage zu den neuen Leipziger gelehrten Anzeigen 1ste Septembr. 1795).

I. Under Robespierres *) Tyrannie vare de Parisers lærde ned sunkne til saadan en Kleinmodighed, at efterat den berømte Chemiker Lavoisier var gillottineret, vovede ingen endogsaa kun at udtale hans

*) Denne Menneskeheds Skændsel, hvis Navn af de Franse ikke nævnes uden Afsky og Forbandelse, har umelig faaet sit Minde fornyet i Danmark ved en vis Hr. Svestrup, der har gjort sit Debut som Skribent i Iris og Hebe ved en Oversættelse af Robespierres Tale til det franske Folk den 7 Marti 1794, hvori dette Monstrum hominis roser Folket, at det "harde opofret paa Retfærdighedens Alter deres svage Konge, deres troeløse Hærførere, deres vrangne Dommere", og beder det, "ikke at ville nedbende dette skionne Værk, Ulfaberens Ære, Menneskelighedens Glæde, ved at ville have en Konge." Til denne Usømmelighed — at jeg kun skal betragte Tingen som Fornærmelse imod decorum — kiender jeg ingen Mage, uden det maatte skulde være den: at holde Forelæsninger for en ung Pige over de skionne Videnskaber — af Kant.

Naam. Naar man befandt sig i den Naabendslæbe at navne ham, saa sagde man: en vis Forfatter af en Lærebog over Chemiens Begyndelsesgrunde. Denne Forvisningsformular blev antagen af alle Professorerne, selv af den gamle Daubanton, hvis høie Alder og legemlige Svaghed burde have givet ham Mod til at trodse en Prescription.

II. Deyeur, Professor i Chemien i den botaniske Have i Paris, kom engang om Eftermiddagen gandte besynderlig nedslagen i Auditorium. Hans blege Ansigt forraadte en dyb, inderlig nagende Grammeise. Lærere stode ham i Øinene, og man saae, han gjorde sig Bold, for ikke at lade dem flyde. Hans Forelæsning blev afbrudt af uvilkaarlige Sukke og

stedse opstigende Sukken. Hvert Øieblik var han nær ved at falde i Asmagt; og kun ved lugtende Waande kunde han samle sine Livsaander igien. Alle hans Tilhørere, som elskede og agtede ham, bleve derved satte lige saa meget i Forundring, som Uroe. De kunde ikke giette sig til Aarsagen af saa heftig en Bevægelse. Endelig tog Een iblandt dem Ordet og sagde: "Vor Professors Broder, Notarius Deyeur, bliver nu just slået paa Stasottet; hans Hoved falder under Gilletinen. Dersom vor Professor havde overladt sig til sin Kummer paa sin Studerestue, og ikke under Hærettelsern viist sig paa Kathedret, eller dersom han lod sine Lærere, som staae ham i Øinene, frit Lob; saa vilde man holde ham for en stet Patriot, og han skulde snart have sin Broders Stiebne."

Indhold af første Hefte for 1796.

<p>I. Fortegnelse paa de Candidater som i Maret 1795 ere indskrevne ved Kbhavns Universitet S. 1.</p> <p>II. Det Arna-Magnaiske Legat 6.</p> <p>III. Udtog af en dansk Reisendes Breve 15.</p> <p>IV. Etatsraad Tyge Nothe 24.</p> <p>V. Tale paa Kongens Fødselsfest 26.</p> <p>VI. Pygmæernes Strid med Hercules sammest.</p> <p>VII. Vigtige danske Skrifter 28.</p> <p style="padding-left: 20px;">a) Repertorium for Fædrenelandets Religionslærere, 2det, 3 og 4de Hefte 28.</p>	<p>b) Forsøg om en Høiskoles Aulag i Norge af Sec. Pram S. 40.</p> <p>c) Kort Veiledning for Begyndere i det græske Sprog 45.</p> <p>VIII. Det saksiske Bibliotheks Forening med det Kongelige 47.</p> <p>IX. Førde Anecdoter 47.</p>
--	---

Trykfeil.

Side 6. Linie 10. Sufe læs: Vurke.